mulier instituut
sociaal-wetenschappelijk sportonderzoek

NL Zwemveilig

Schoolzwemmen 2016

Betrokkenheid van scholen en gemeenten en lokale vormgeving

Schoolzwemmen 2016.

Betrokkenheid van scholen en gemeenten en lokale vormgeving

in opdracht van Project NL Zwemveilig

Corry Floor
m.m.v. Koen Breedveld en Titeke Postma

© Mulier Instituut
Utrecht, september 2017

NL Zwemveilig
Deze publicatie maakt onderdeel uit van het project NL Zwemveilig. NL Zwemveilig richt zich op het verzamelen van bestaande en nieuwe kennis over leren zwemmen om de zwemveiligheid van de Nederlandse bevolking op een zo hoog mogelijk niveau te krijgen. NL Zwemveilig wordt namens de zwembranche gecoördineerd door Nationaal Platform Zwembaden | NRZ en wordt ondersteund door het ministerie van VWS.

Mulier *Instituut*
sociaal-wetenschappelijk sportonderzoek

Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht
Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht
T +31 (0)30 721 02 20 | I www.mulierinstituut.nl
E info@mulierinstituut.nl | T @mulierinstituut

Inhoudsopgave

1.	**Schoolzwemmen**	**7**
1.1	Eerder onderzoek	7
1.2	Huidig onderzoek	9
1.3	Leeswijzer	9
2.	**Scholen**	**11**
2.1	Ontwikkeling schoolzwemmen	11
2.2	Vormgeving schoolzwemmen	13
2.3	Betrokkenheid andere partijen	16
2.4	Visie schooldirecteuren	17
2.5	Toekomst	18
2.6	Samenvatting	19
3.	**Gemeenten**	**21**
3.1	Ontwikkeling schoolzwemmen	21
3.2	Vormgeving schoolzwemmen	23
3.3	Verantwoordelijkheid en kosten	24
3.4	Toekomst	26
3.5	Samenvatting	26
4.	**Verdiepend onderzoek schoolzwemmen**	**29**
4.1	Amsterdam	29
4.2	Rotterdam	32
4.3	Den Haag	36
4.4	Utrecht	39
4.5	Vijf andere gemeenten	42
4.6	Samenvatting	45
5.	**Samenvatting en conclusie**	**47**
Literatuurlijst		**51**
Bijlage 1: Vragenlijst scholen		**53**
Bijlage 2: Vragenlijst gemeenten		**59**
Bijlage 3: Lijst met respondenten		**67**

1. Schoolzwemmen

In 1920 werd door de Vereniging voor Sociale Kinderhygiëne, de Nederlandse Zwembond en de Vereniging van Hoofden van Scholen bij de toenmalige minister van Onderwijs een verzoek gedaan om zwemmen een verplicht onderdeel te laten zijn van gymnastiek in het lager en middelbaar onderwijs (Van der Werff & Breedveld, 2013). Aan dit verzoek werd gehoor gegeven en op alle scholen in Nederland werd schoolzwemmen ingevoerd. Tot 1985 was het schoolzwemmen als verplicht onderdeel opgenomen in de wet voor het basis- en middelbaar onderwijs. In 1985 is besloten de wet te wijzigen. Met invoering van de Wet op Basisonderwijs werd schoolzwemmen niet meer verplicht gesteld. Sinds 1985 is het aan gemeenten en schoolbesturen of zij schoolzwemmen wel of niet willen organiseren en financieren (Crum, 1997). Naar aanleiding hiervan is schoolzwemmen bij scholen en gemeenten een discussiepunt en heeft dit geleid tot een hoog percentage scholen dat schoolzwemmen heeft afgeschaft.

Buiten cijfers over de afschaffing van het schoolzwemmen, is vrij weinig bekend over de huidige situatie van het schoolzwemmen. De afgelopen jaren zijn er weinig gegevens hierover verzameld, waardoor geen inzicht kan worden verkregen in de huidige stand van zaken en de mogelijke effecten van schoolzwemmen. Dit terwijl voor het onderwerp wel maatschappelijke interesse is. In 2009, 2010, 2013 en 2015 zorgde het thema schoolzwemmen voor vragen aan de Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) en de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW). Deze vragen richtten zich met name op de vraag of het schoolzwemmen als verplicht onderdeel terug kan keren. De minister antwoordde hier meermaals op dat de verantwoordelijkheid voor zwemvaardigheid in eerste instantie bij de ouders ligt. Vervolgens is het aan scholen en gemeenten om hierbij verder te ondersteunen (Dijksma, 2009; Rouvoet, 2010; Schippers, 2013; 2015). Deze Kamervragen werden gesteld naar aanleiding van berichten in de media. In de media heeft met name Reddingsbrigade Nederland met regelmaat gepleit voor het herinvoeren van het schoolzwemmen om zo het aantal verdrinkingen te verminderen (Trouw, 2012; Nu.nl, 2015; Eenvandaag, 2016).

1.1 Eerder onderzoek

Hoewel de laatste jaren weinig onderzoek naar schoolzwemmen is gedaan, is in de volgende projecten wel onderzoek naar schoolzwemmen uitgevoerd.

Trends in schoolzwemmen
In 1991 en 1997 heeft een werkgroep onder leiding van dr. Bart Crum onderzoek gedaan naar de zwemvaardigheid van kinderen in Nederland. De aanleiding voor dit onderzoek lag in het vermoeden dat de zwemvaardigheid na het niet meer verplicht stellen van het schoolzwemmen zou zijn gedaald. De werkgroep bestond onder andere uit vertegenwoordigers van de Stichting ter Bevordering van het Bad- en Zwemwezen in Nederland, Koninklijke Vereniging van Leraren Lichamelijke Opleiding (KVLO), Koninklijke Nederlandse Zwembond (KNZB) en de Nationale Raad Zwemdiploma's (NRZ) deelnamen. In 1991 bood 90 procent van de ondervraagde scholen schoolzwemmen aan, in 1997 was dit nog 83 procent. Daarnaast valt op dat in 1997 het aantal leerlingen met een diploma hoger was dan in 1991, ondanks de daling van het aantal scholen dat schoolzwemmen aanbood. Deze uitkomst is opmerkelijk. Het laat zien dat schoolzwemmen en diplomabezit in dit onderzoek niet direct aan elkaar kunnen worden verbonden. Ook bleek uit het onderzoek van Crum dat de sociaaleconomische status van een kind bepalend is voor het diplomabezit. Het diplomabezit van kinderen op scholen met een lage sociaaleconomische status was beduidend lager dan op scholen met een hogere sociaaleconomische status (Crum 1991; 1997).

Vangnetregeling

In 2000 is naar aanleiding van een motie in de Tweede Kamer door GroenLinks Kamerlid Mohamed Rabbae gekeken naar de mogelijkheden en het nut om schoolzwemmen opnieuw verplicht te stellen. Hierop is geconcludeerd dat het schoolzwemmen niet opnieuw terug diende te komen, maar dat er wel maatregelingen getroffen dienen te worden om kinderen te ondersteunen waarbij de zwemvaardigheid achterblijft (Adelmund, 2001). De Rijksoverheid heeft met het niet meer verplicht stellen van het schoolzwemmen bepaald dat de eerste verantwoordelijkheid voor zwemvaardigheid bij ouders ligt. De Rijksoverheid geeft echter ook aan dat gemeenten en scholen in het aanbod van zwemmen kunnen ondersteunen (NRIT, 2005). Hiervoor is bijvoorbeeld de vangnetregeling 2002-2005 in het leven geroepen. De Rijksoverheid heeft ervoor gekozen om in de periode 2002-2004 4,5 miljoen euro per jaar en in 2005 1,9 miljoen euro vrij te maken voor zwemvaardigheid in de 'Stimuleringsregeling zwemvaardigheid'. De 36 gemeenten met een Gemeentelijk Onderwijs Achterstandenbeleid werden uitgenodigd deel te nemen, 35 deden dit. Het doel was om de voorlichting voor ouders over zwemvaardigheid te verbeteren, zwemvangnetten aan te bieden voor kinderen die de basisschool zonder diploma dreigen te verlaten en de registratie van zwemvaardigheid binnen deze gemeenten te verbeteren. 26 procent van de deelnemende gemeenten bood schoolzwemmen aan. In deze gemeenten is de stimuleringsregeling veelal gebruikt om het schoolzwemmen te intensiveren en voor- of na-vangnetten te creëren (Boon, 2005). Na afloop van deze regeling zijn uit de evaluatie geen directe effecten gemeten van het aanbieden van deze vangnetten (Boon, 2005). Dit gebrek aan effect kwam met name door het verschil in registratie binnen de deelnemende gemeenten. Een aanleiding voor de Rijksoverheid om de subsidiëring stop te zetten is dat van de maatregel geen directe effecten zijn gemeten.

10-puntenplan* en *Waterdicht

Om meer inzicht te krijgen in zwemvaardigheid, is van 2006-2009 het project '10-puntenplan' in werking gesteld onder leiding van de Vereniging Sport en Gemeenten (VSG). In de periode 2010-2013 heeft dit project vervolg gekregen in het project 'Waterdicht'. Beide projecten vloeiden voort uit de vangnetregeling 2002-2005 en het feit dat er weinig data beschikbaar waren op het gebied van zwemvaardigheid om daar goede uitspraken over te kunnen doen. In deze projecten is geprobeerd op verschillende manieren data te verzamelen over de zwemvaardigheid in Nederland. Aansluitend bij het thema schoolzwemmen, heeft Wisse (2009) binnen het '10-puntenplan' de meerwaarde van schoolzwemmen en de vangnetregeling van 2002-2005 bekeken in de rapportage *Schoolzwemmen ter discussie*. De meerwaarde van schoolzwemmen bleek door verschillen in verzamelde gegevens cijfermatig moeilijk vast te stellen. Daarnaast werd in dit onderzoek een positieve invloed waargenomen van de subsidieregeling. De belangrijkste uitkomst van dit onderzoek geeft weer dat het diplomabezit onder allochtone kinderen in vangnetgemeenten stijgt ten opzichte van het diplomabezit onder allochtone kinderen in de overige gemeenten. Dit verschil tussen autochtone en allochtone kinderen is ook gevonden in het Aanvullende Voorzieningsgebruik Onderzoek (AVO) van het SCP in 2003 en 2007.

Het programma Waterdicht is erg waardevol geweest voor de totstandkoming van het brancherapport *Zwemmen in Nederland* (Van der Werff & Breedveld, 2013). In dit brancherapport staat ook een kort overzicht van de tot dan toe bekende cijfers over schoolzwemmen.

1.2 Huidig onderzoek

In het najaar van 2016 is de kick-off geweest van een nieuw project dat zich bezighoudt met zwemveiligheid in Nederland: NL Zwemveilig (NL Zwemveilig, 2016). Het project NL Zwemveilig is een initiatief van Nationaal Platform Zwembaden | NRZ, gefinancierd door het ministerie van VWS. Hierin werken NPZ | NRZ, het Mulier Instituut, Kenniscentrum Sport en twee hogescholen samen om de kennisontwikkeling op het gebied van zwemveiligheid te verhogen met als doel om de praktijk te ondersteunen. Het maatschappelijk belang van het onderwerp schoolzwemmen is een interessant thema om binnen de kaders van het project NL Zwemveilig te onderzoeken. Deze rapportage maakt onderdeel uit van meerdere publicaties die binnen dit project worden uitgebracht.

Het huidige onderzoek bouwt voort op de eerdere onderzoeken die al zijn uitgevoerd. Uit eerdere onderzoeken hebben we een globaal beeld gekregen van het aantal scholen met schoolzwemmen en weten we dat de factor etniciteit van invloed lijkt te zijn op zwemvaardigheid. In het huidige onderzoek is het doel om meer specifieke gegevens te verkrijgen over schoolzwemmen, zowel op het gebied van vormgeving van het schoolzwemmen als op het gebied van redenen om schoolzwemmen wel of niet aan te bieden.

Het doel van dit onderzoek is om een overzicht te bieden in de laatste stand van zaken rondom het schoolzwemmen. Hierbij staan de volgende vragen centraal:

- Wie biedt schoolzwemmen aan?
- Wat is de verschijningsvorm van schoolzwemmen?
- Wat zijn de belangrijkste redenen voor het al dan niet aanbieden van schoolzwemmen?

Om deze vragen te kunnen beantwoorden, is gebruikgemaakt van zowel kwantitatief als kwalitatief onderzoek. Onder gemeenten en basisschooldirecteuren is een vragenlijst uitgezet en aanvullend zijn verdiepende interviews gehouden met beleids- en uitvoeringsmedewerkers van de vier grootste gemeenten in Nederland en nog vijf willekeurig geselecteerde gemeenten die schoolzwemmen aanbieden. Het kwantitatieve onderzoek geeft een overzicht van de situatie in Nederland in het algemeen. Daarbij geeft het verdiepende onderzoek specifieke situaties weer en gaat dit dieper in op de redenen voor het aanbieden van schoolzwemmen in een bepaalde context. Het uiteindelijke doel is om met dit onderzoek periodiek gegevens over schoolzwemmen te verzamelen, om zo trends te kunnen bepalen en een beter inzicht te kunnen geven in de ontwikkeling van schoolzwemmen in Nederland.

1.3 Leeswijzer

De rapportage is als volgt opgebouwd. In hoofdstuk 2 zijn de uitkomsten weergegeven van de vragenlijst die is uitgezet onder basisschooldirecteuren. Hoofdstuk 3 geeft de resultaten weer van de vragenlijst uitgezet onder gemeenten. Vervolgens worden in hoofdstuk 4 de uitkomsten van het verdiepend onderzoek weergegeven. Tot slot zijn in hoofdstuk 5 de conclusies en samenvatting van het onderzoek te vinden.

2. Scholen

In het najaar van 2016 heeft het Mulier Instituut via DUO-onderwijsonderzoek onder schooldirecteuren van het basisonderwijs een vragenlijst uitgezet (zie bijlage 1 voor vragenlijst). De vragenlijst is uitgestuurd naar 3.239 directeuren, hiervan hebben er 856 gereageerd: een respons van 26 procent. De belangrijkste vraag in deze vragenlijst ging over het wel of niet aanbieden van schoolzwemmen. Vervolgens is aan scholen met schoolzwemmen doorgevraagd naar de implicaties van het schoolzwemmen. Onder andere aan wie schoolzwemmen wordt gegeven, hoeveel uur, hoelang per keer en is naar de mening van de schooldirecteuren gevraagd over het schoolzwemmen. Aan de schooldirecteuren die aangeven geen schoolzwemmen te geven is met name gevraagd naar de redenen hiervoor en wat de redenen zijn geweest om met aanbieden te stoppen.

Het begrip schoolzwemmen lijkt heel uniform, maar er bestaan veel verschillen in de manier waarop het aan kinderen wordt aangeboden. Er is dan ook niet één vastgestelde definitie van het begrip schoolzwemmen. Om inzicht te krijgen in datgene wat we voor dit onderzoek willen weten, heeft het Mulier Instituut het schoolzwemmen als volgt gedefinieerd:

> *Alle (regelmatig terugkerende) zwemactiviteiten die door de school worden georganiseerd of waar de school actief bij betrokken is. Hier valt dus het zwemmen voor een diploma onder, maar ook een natte gymles of andere regelmatig terugkerende activiteiten in het zwembad waar de school bij betrokken is.*

Er is in dit onderzoek bewust gekozen voor een brede definitie van het begrip schoolzwemmen, zodat de diversiteit van het schoolzwemmen in Nederland goed kan worden weergegeven.

2.1 Ontwikkeling schoolzwemmen

Sinds 1991 is een daling in het schoolzwemmen waargenomen. In het jaar 2005 bood nog 57 procent van de scholen schoolzwemmen aan, in 2013 was dit nog 34 procent en in 2016, het huidige onderzoek, is dit gedaald naar 32 procent (figuur 2.1).

Figuur 2.1. Scholen met schoolzwemmen in Nederland (in procenten, alle scholen)*

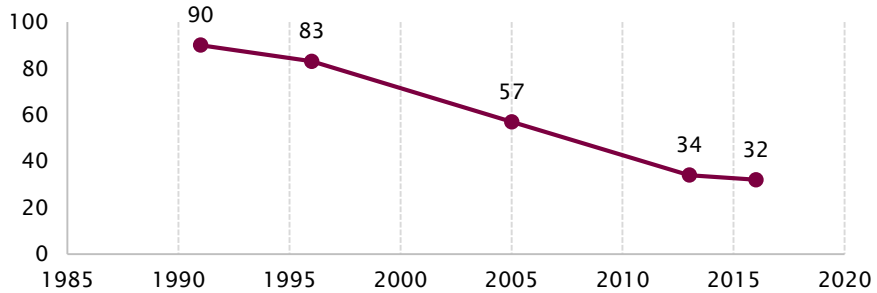

* Gegevens afkomstig uit verschillende bronnen (Crum, 1991; Crum, 1997; NRIT, 2005; Bewegingsmonitor, 2013; Mulier Instituut (Enquête schoolzwemmen scholen najaar 2016)).

In figuur 2.2 is een uitsplitsing van deelname aan schoolzwemmen door scholen naar regio en naar stedelijkheid te zien. Het valt op dat de scholen in de drie grootste steden veel vaker aangeven schoolzwemmen aan te bieden (89 procent) dan andere scholen. Daarnaast is te zien dat naarmate een gebied minder stedelijk is, er minder vaak schoolzwemmen wordt aangeboden. Er is ook een uitsplitsing naar denominatie en grootte van de school gemaakt. Hier kwamen geen opvallende verschillen naar voren.

Figuur 2.2 Scholen met schoolzwemmen naar regio en stedelijkheid in 2016 (in procenten, alle scholen)

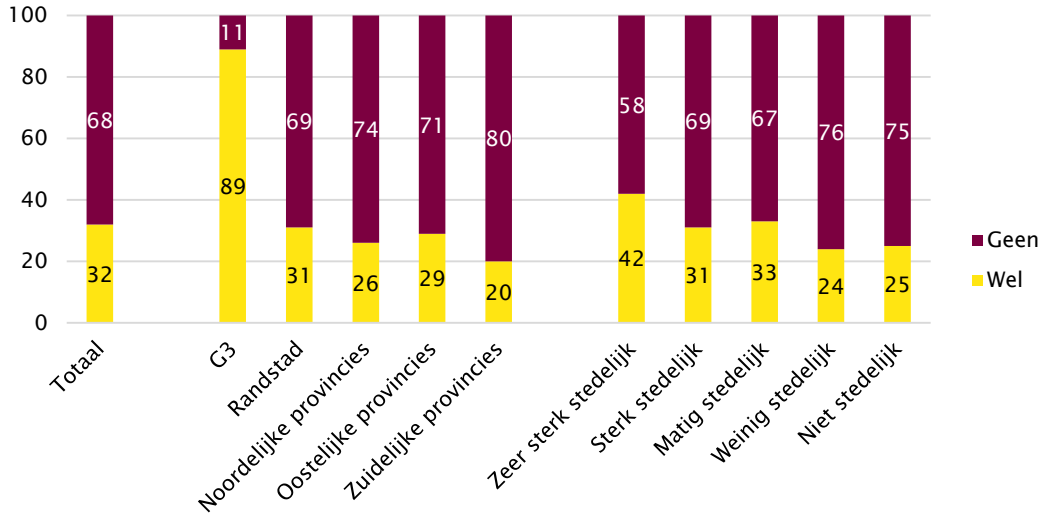

N=856. Bron: Mulier Instituut (Enquête schoolzwemmen scholen najaar 2016).

Het bovenstaande beeld roept de vraag op de afstand naar het zwembad bepalend is voor het aanbieden van schoolzwemmen. In stedelijke gebieden zijn vaak meer voorzieningen beschikbaar dan in minder stedelijke gebieden. Om dit te toetsen, is gevraagd naar de afstand van de school tot een geschikt zwembad. In figuur 2.3 zijn de uitkomsten van deze vraag weergegeven uitgesplitst naar wel of geen deelname aan schoolzwemmen. Het valt in deze figuur op dat in de eerste drie afstandscategorieën tot 5000 meter steeds een hoger percentage scholen aangeeft wel schoolzwemmen aan te bieden dan geen schoolzwemmen aan te bieden, en dat in de laatste categorie dit andersom is. Dit lijkt te wijzen op een bevestiging van de eerder gestelde vraag dat scholen waarvoor een geschikt zwembad verder weg is, minder aan schoolzwemmen doen. Let wel, in absolute aantallen is het aantal scholen die niet aan schoolzwemmen deelnemen fors hoger dan het aantal scholen dat wel deelneemt, zo was te zien in de deelnamecijfers eerdergenoemd.

Figuur 2.3 Afstand naar een geschikt zwembad afgezet tegen deelname aan schoolzwemmen in 2016 (in procenten, alle scholen)

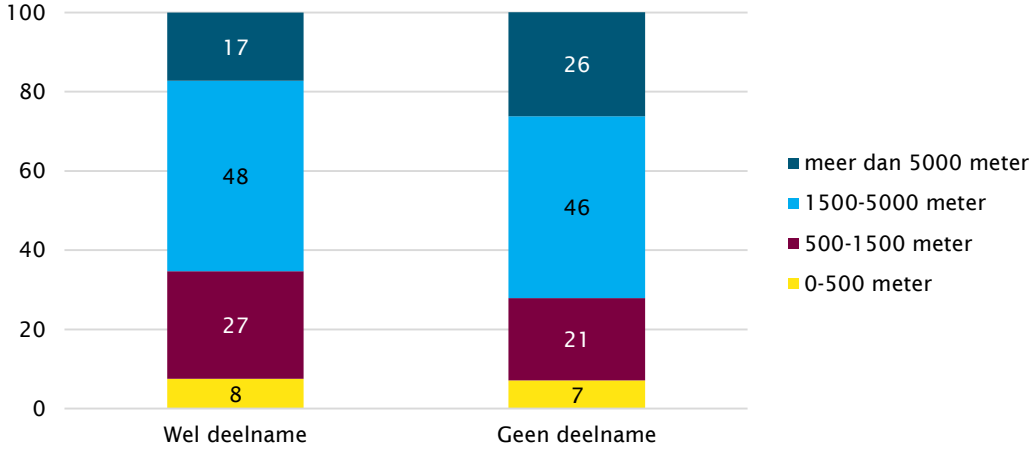

N=856, wel deelname: n=267, geen deelname: n=589. Bron: Mulier Instituut (Enquête schoolzwemmen scholen najaar 2016).

Terugblik afschaffen schoolzwemmen

Aan de directeuren waarvan de scholen geen schoolzwemmen aanbieden is gevraagd naar de belangrijkste redenen om geen schoolzwemmen aan te bieden. Wanneer zij in het verleden wel schoolzwemmen hebben aangeboden, is ook gevraagd naar de redenen dat zij het schoolzwemmen hebben afgeschaft. In tabel 2.1 zijn deze redenen weergegeven. De belangrijkste reden om geen schoolzwemmen aan te bieden of in het verleden te zijn gestopt met schoolzwemmen, een gebrek aan financiën vanuit de gemeenten. Daarnaast wordt aangegeven dat het schoolzwemmen ten koste gaat van andere vakken, leerlingen al een diploma hebben en de school geen eigen budget wil investeren. De redenen 'al voldoende bewegingsonderwijs', 'te veel moeite om te organiseren' en 'het schoolzwemmen brengt een te grote verantwoordelijkheid met zich mee' blijken een kleine rol te spelen.

Tabel 2.1 Motieven voor niet deelnemen aan schoolzwemmen of afschaffen (in procenten, scholen zonder schoolzwemmen)

Motieven	Niet deelnemen	Afschaffen
Geen financiering vanuit de gemeente	77	73
Gaat ten koste van andere vakken	23	26
Geen eigen budget	22	22
Hebben al een zwemdiploma	20	22
Anders	14	12
Geen taak van het onderwijs	11	20
Geen geschikt zwembad	9	11
Te veel moeite om te organiseren	9	8
Te grote verantwoordelijkheid	6	7
Al voldoende bewegingsonderwijs	3	9

N=589/379. Bron: Mulier Instituut (Enquête schoolzwemmen scholen najaar 2016).

66 procent van de scholen die nu geen schoolzwemmen meer aanbiedt, heeft in het verleden wel deelgenomen (12 procent niet en 21 procent weet het niet). De scholen die in het verleden hebben deelgenomen, is gevraagd hoelang geleden zij dit hebben afgeschaft. Ruim drie kwart van de scholen heeft het schoolzwemmen in de afgelopen tien jaar afgeschaft. Dit is een groot percentage ten aanzien van het feit dat het schoolzwemmen in 1985 al niet meer verplicht is gesteld. Wel is in de periode 2002-2005 een ondersteuningsregeling van kracht geweest vanuit de Rijksoverheid waar onder andere geld kon worden gebruikt om het schoolzwemmen te stimuleren.

2.2 Vormgeving schoolzwemmen

Het doel van het schoolzwemmen is ten eerste van belang in de vormgeving. Qua doel wordt onderscheid gemaakt in schoolzwemmen met doel het zwemdiploma te behalen of schoolzwemmen als natte gymles. Het grootste percentage van de scholen richt zich op het behalen van een zwemdiploma (figuur 2.4), voor 36 procent van de scholen is het doel enkel natte gymles en 20 procent biedt zowel diplomazwemmen als natte gymles aan, afhankelijk van het zwemniveau van het kind. Als scholen het doel hebben om een zwemdiploma te behalen, is ook gevraagd welk zwemdiploma wordt aangeboden. Bijna de helft van de scholen geeft aan diploma A, B en C aan te bieden, een kwart biedt A en B aan en 20 procent enkel het A-diploma. De andere diploma's die worden aangeboden, zijn meestal een uitbreiding op de A, B en C-diploma's.

Figuur 2.4 Doel van schoolzwemmen (in procenten, alle scholen)

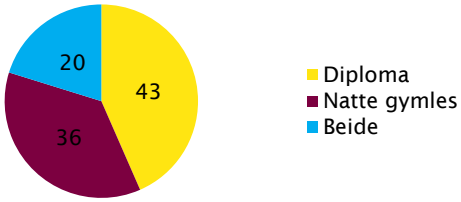

N=267. Bron: Mulier Instituut (Enquête schoolzwemmen scholen najaar 2016).

Welke groep? Hoeveel groepen?

In het onderzoek is gekeken aan welke groep schoolzwemmen wordt aangeboden. Figuur 2.5a laat zien aan welke groep(en) schoolzwemmen wordt aangeboden. Hierin is te zien dat de meerderheid van de scholen schoolzwemmen in groep 4 en/of 5 aanbiedt. Het feit dat scholen aan meerdere groepen schoolzwemmen aan kunnen bieden, is in figuur 2.5b te zien. In totaal biedt 69 procent schoolzwemmen aan één of twee groepen aan. Dit betekent dat 31 procent van de scholen een systeem heeft waarbij schoolzwemmen aan meer dan twee groepen wordt aangeboden. 2 procent biedt schoolzwemmen aan alle acht de groepen aan. Verder is ook gevraagd of de scholen met de hele groep deelnemen aan schoolzwemmen of enkel met leerlingen zonder een diploma. 94 procent geeft aan met de hele groep deel te nemen aan schoolzwemmen, 6 procent met enkel de leerlingen zonder diploma (cijfers niet in figuur opgenomen).

Figuur 2.5a Welke groepen? (in procenten, scholen met schoolzwemmen)

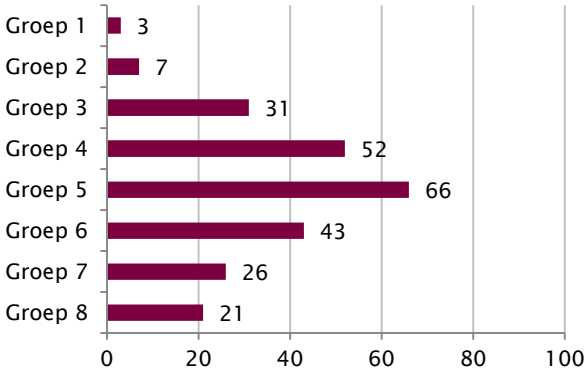

N=267. Bron: Mulier Instituut (Enquête schoolzwemmen scholen najaar 2016).

Figuur 2.5b Hoeveel groepen? (in procenten, scholen met schoolzwemmen)

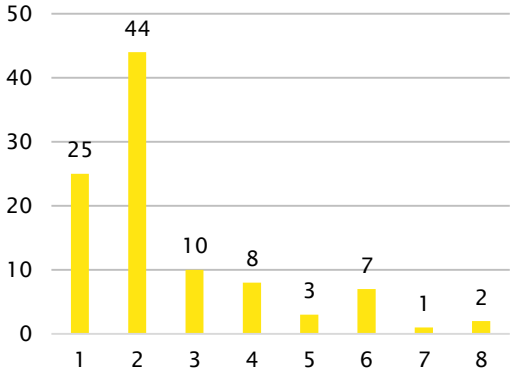

N=267. Bron: Mulier Instituut (Enquête schoolzwemmen scholen najaar 2016).

Lesduur, lesfrequentie en het aantal weken

45 procent van de scholen geeft aan dat de zwemles ongeveer 45 minuten duurt, bijna een kwart zegt 30 minuten en 23 procent zegt 60 minuten. De tijd die scholen kwijt zijn aan schoolzwemmen, is een stuk meer dan deze lestijd. Schoolzwemmen duurt in de meeste gevallen minder dan één uur, terwijl 34 procent van de scholen één tot anderhalf uur kwijt is aan schoolzwemmen, 56 procent van de scholen anderhalf tot twee uur en een kleine groep van 4 procent is meer dan twee uur kwijt aan het schoolzwemmen (figuur 2.6).

Figuur 2.6 Tijd die scholen kwijt zijn aan schoolzwemmen (in procenten, scholen met schoolzwemmen)

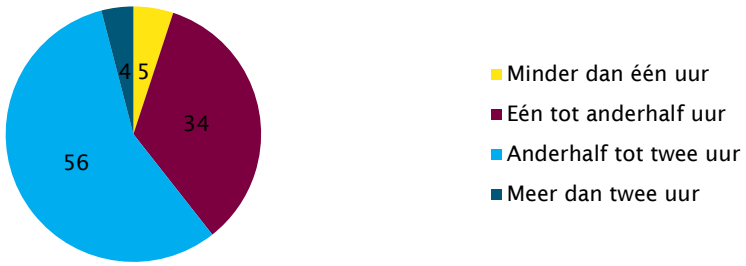

N=267. Bron: Mulier Instituut (Enquête schoolzwemmen scholen najaar 2016).

De meeste scholen gaan één keer per week (53 procent) of één keer per twee weken zwemmen (46 procent). Hier is enkel de frequentie meegenomen in de weken dat ze ook daadwerkelijk schoolzwemmen aanbieden.

Wat betreft het aantal weken dat scholen schoolzwemmen aanbieden zijn veel verschillen te zien. Meer dan de helft (57 procent) van de scholen biedt schoolzwemmen ongeveer een heel schooljaar aan: tussen de 30 en 45 weken (figuur 2.7). Een kwart biedt het 15 t/m 29 weken aan, hetgeen meestal neerkomt op een half jaar schoolzwemmen. 18 procent biedt schoolzwemmen aan voor minder dan vijftien weken. Dit komt neer op een soort korte cursus. Deze gegevens zijn ook naar regio uitgesplitst. Hier is te zien dat in de grote steden vaak nog het traditionele programma van een jaar lang schoolzwemmen wordt aangeboden (83 procent), dit is anders dan in de noordelijke en oostelijke provincies waar 32 procent en 47 procent van de scholen een volledig jaar schoolzwemmen aanbiedt. Daarnaast valt op dat hoe meer stedelijk een gebied is, hoe vaker een programma van ongeveer een jaar schoolzwemmen wordt aangeboden.

Figuur 2.7 Aantal weken schoolzwemmen per jaar uitgesplitst naar regio en stedelijkheid (in procenten, scholen met schoolzwemmen)

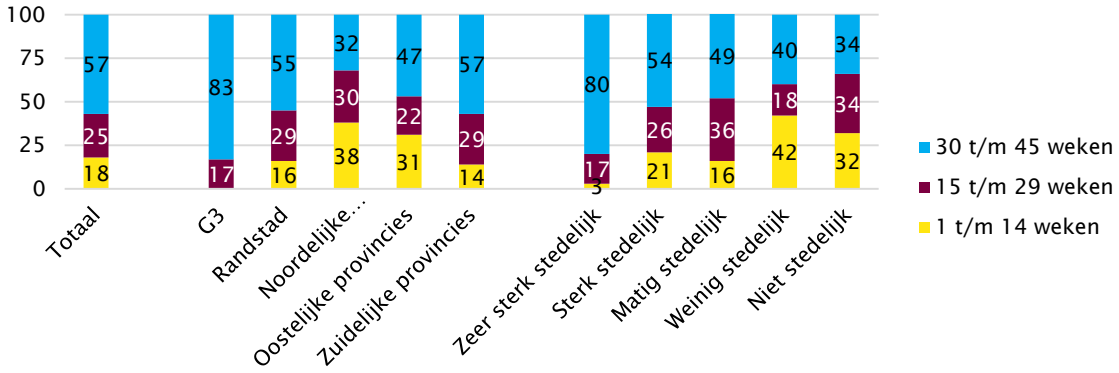

N= 267. Bron: Mulier Instituut (Enquête schoolzwemmen scholen najaar 2016).

Uiteindelijk is met de bovenstaande gegevens een gemiddeld aantal uur per jaar berekend dat kinderen schoolzwemmen krijgen op scholen die schoolzwemmen aanbieden. Hierbij gaat het om de lestijd, zonder vervoer en omkleedtijd. In totaal ligt het gemiddelde op 20 uur per jaar. Dit gemiddelde is uitgesplitst naar de drie verschillende categorieën van weken, om een iets beter beeld te krijgen van het gemiddeld aantal uren zwemles deze zeer verschillende groepen. Kinderen in de categorie 1 t/m 14 weken krijgen gemiddeld 6 uur aan schoolzwemmen per jaar, in de categorie 15 t/m 29 weken gemiddeld 18 uur en in de categorie 30 t/m 45 weken gemiddeld 26 uur.

Naast dat is gekeken naar de verschillende categorieën van weken, is ook een uitsplitsing gemaakt naar regio wat betreft het gemiddeld aantal uur schoolzwemmen per jaar (figuur 2.8). Enkele opvallende uitkomsten zijn dat in de G3 (Amsterdam, Rotterdam en Den Haag) en de Randstad gemiddeld meer uren schoolzwemmen per jaar worden gegeven dan in de overige provincies. Ditzelfde beeld is terug te zien bij stedelijkheid. In de sterk stedelijke gebieden wordt meer tijd in schoolzwemmen geïnvesteerd dan in niet-stedelijke gebieden. Dit sluit ook aan bij de eerdere bevindingen dat in de grote steden vaak nog een vol schooljaar schoolzwemmen wordt gegeven, terwijl in de andere gebieden vaker een korter programma terug te zien is.

Figuur 2.8 Gemiddeld aantal uur schoolzwemmen dat wordt aangeboden per jaar uitgesplitst naar regio en stedelijkheid (in procenten, scholen met schoolzwemmen)

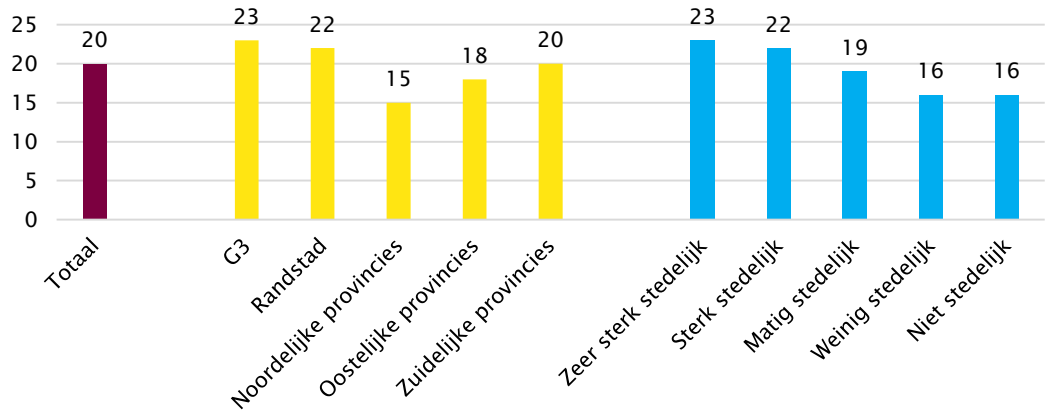

N=267. Bron: Mulier Instituut (Enquête schoolzwemmen scholen najaar 2016).

Vervoer

De tijd die scholen kwijt zijn aan schoolzwemmen is al eerder aangegeven. Een groot deel van deze tijd komt door het vervoer van school naar het zwembad. Om een idee te krijgen over het vervoer, is aan de schooldirecteuren gevraagd hoe de klassen zich naar het schoolzwemmen verplaatsen. De meerderheid van de scholen vervoert de kinderen met een particuliere bus (61 procent), gevolgd door lopend (24 procent), fietsend (16 procent) en auto's van ouders (8 procent). Het openbaar vervoer wordt door geen van de scholen gebruikt om kinderen naar het zwembad te vervoeren.

Andere activiteiten

Aan alle schooldirecteuren, zowel directeuren met als zonder schoolzwemmen, is gevraagd of de school andere initiatieven ten aanzien van zwemmen onderneemt. Bijna de helft geeft aan verder niets te doen met het thema zwemmen. Van de scholen die wel initiatieven aanbieden, zijn zwemmen in een recreatiebad bij mooi weer of sportdag in het zwembad de belangrijkste activiteiten. Andere activiteiten die genoemd worden zijn zwem-/waterpolotoernooien. Slechts een beperkt aandeel geeft voorlichting over zwemvaardigheid, is betrokken bij zwemles vanuit de BSO (buitenschoolse opvang) of verschuift schooltijden voor de zwemles.

2.3 Betrokkenheid andere partijen

Om schoolzwemmen te organiseren, zetten de scholen soms hulp in van andere partijen. Daarom is aan scholen gevraagd welke andere partijen betrokken zijn bij schoolzwemmen. Hieruit blijkt dat slechts 2 procent van de scholen aangeeft een BSO bij het schoolzwemmen te betrekken. Een groep die wel veelvuldig wordt ingezet is ouders: in 67 procent van de gevallen geven schooldirecteuren aan dat ouders betrokken zijn.

Iets meer dan de helft van de schooldirecteuren geeft aan dat ouders betrokken zijn bij het ondersteunen van de leerkracht, 30 procent geeft aan dat ouders betrokken zijn bij vervoer en 6 procent heeft nog een andere rol voor de ouder, met name als begeleiding of om te komen kijken (figuur 2.9).

Figuur 2.9 Betrokkenheid van ouders bij de organisatie van het schoolzwemmen (in procenten, scholen met schoolzwemmen)

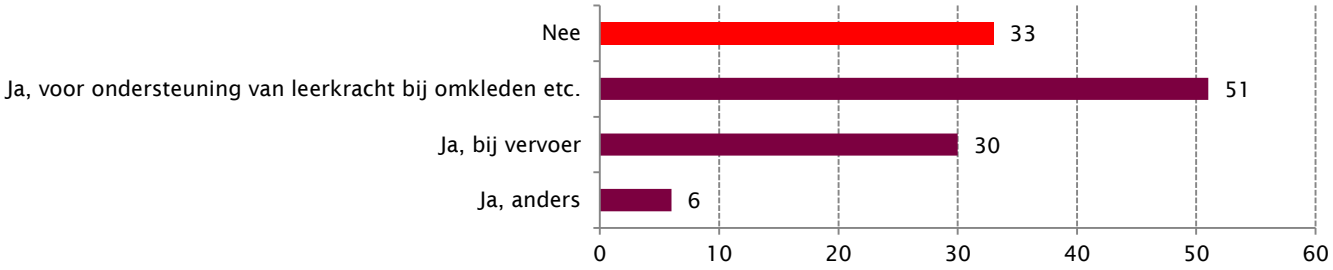

N=267. Bron: Mulier Instituut (Enquête schoolzwemmen scholen najaar 2016).

Kostenverdeling

Om een beeld te krijgen hoe het schoolzwemmen wordt bekostigd, is aan de schooldirecteuren gevraagd de huidige kostenverdeling en de ideale kostenverdeling voor het schoolzwemmen weer te geven (tabel 2.2). In de huidige kostenverdeling is te zien dat de gemeente gemiddeld de meeste kosten draagt, namelijk 74 procent. Verder ligt 13 procent bij de scholen en 12 procent bij de ouders. In de ideale kostenverdeling volgens schooldirecteuren is voornamelijk een verschuiving te zien van school naar gemeente. Het is volgens de scholen gewenst dat de gemeente meer kosten draagt, namelijk 85 procent, de scholen minder (3 procent) en de ouders eenzelfde percentage als het huidige aandeel (12 procent).

Tabel 2.2 Huidige en ideale kostenverdeling schoolzwemmen volgens schooldirecteuren (in procenten, scholen met schoolzwemmen)

	Huidige kostenverdeling	Ideale kostenverdeling
School	14	3
Gemeente	74	85
Ouders	12	12

N= 267. Bron: Mulier Instituut (Enquête schoolzwemmen scholen najaar 2016).

2.4 Visie schooldirecteuren

Aan alle schooldirecteuren die schoolzwemmen aanbieden, is gevraagd te reageren op een aantal stellingen over schoolzwemmen (figuur 2.10). Het algemene beeld uit deze stellingen is positief. Meer dan de helft van de directeuren ziet het belang van schoolzwemmen gericht op het behalen van een zwemdiploma. Daarnaast zijn scholen tevreden over de samenwerking met gemeente en zwembad. Ook geeft de meerderheid van de scholen aan geen behoefte te hebben aan ondersteuning bij het vormgeven van schoolzwemmen. Op de stellingen dat het schoolzwemmen de school meer oplevert dan dat het kost en wat het belang is voor het halen van een zwemdiploma, zijn de meningen verdeeld.

Figuur 2.10 Mening van schooldirecteuren over schoolzwemmen (in procenten, scholen met schoolzwemmen)

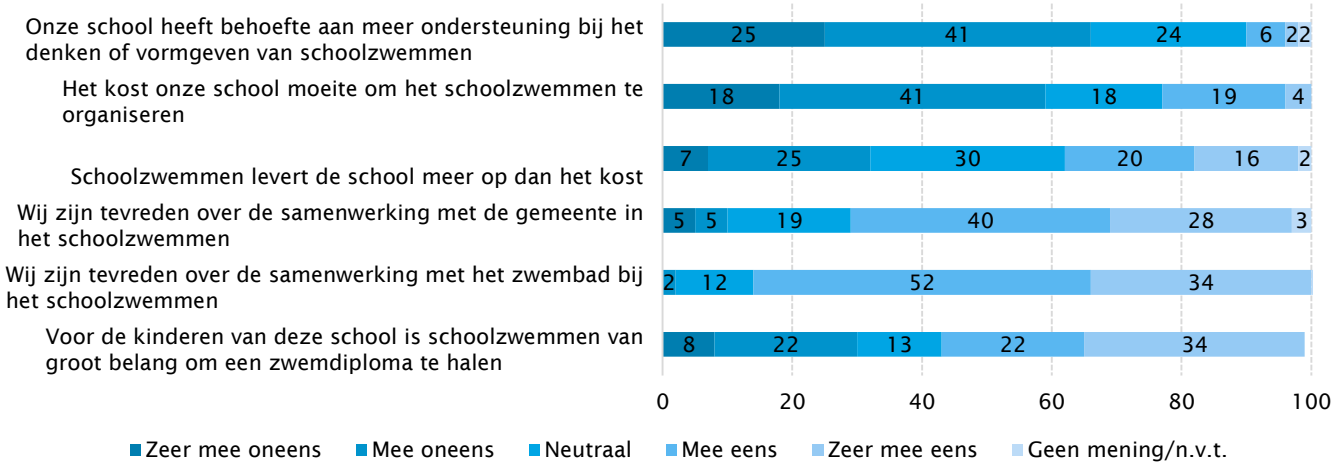

N=267. Bron: Mulier Instituut (Enquête schoolzwemmen scholen najaar 2016).

2.5 Toekomst

De directeuren die schoolzwemmen ondersteunen is gevraagd naar de verwachtingen voor de toekomst (figuur 2.11). Het merendeel van deze directeuren geeft aan dat er niets gaat veranderen (81 procent), het schoolzwemmen zal daar dus blijven bestaan. Een klein deel denkt eraan meer te investeren (2 procent). Daarnaast is er ook een deel dat minder gaat investeren (7 procent) of aangeeft schoolzwemmen af te schaffen (11 procent). Op basis van deze verschillende situaties is doorgevraagd naar de motieven om minder te investeren in het schoolzwemmen of om het af te schaffen.

Figuur 2.11 Toekomstverwachtingen (in procenten, scholen met schoolzwemmen)

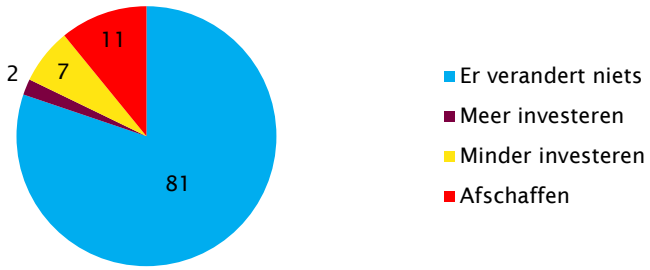

N=267. Bron: Mulier Instituut (Enquête schoolzwemmen scholen najaar 2016).

De kleine groep scholen die minder gaat investeren (19 scholen) of het schoolzwemmen gaat afschaffen (27 scholen) geeft aan dat de belangrijkste reden om dit te doen is dat het schoolzwemmen ten koste gaat van andere vakken. Daarnaast zijn de motieven ‘te veel moeite om te organiseren’, ‘geen taak voor het onderwijs’ en ‘leerlingen hebben al een diploma’ ook belangrijk. Het blijkt dat de motieven omtrent verantwoordelijkheid, al voldoende bewegingsonderwijs hebben of het niet hebben van een geschikt zwembad in de buurt, slechts een kleine of geen rol spelen in de keuze om minder te investeren of om het schoolzwemmen af te schaffen.

2.6 Samenvatting

Steeds minder scholen bieden schoolzwemmen aan, ook in de recente periode zet deze daling door. Enkel in de drie grote steden biedt nog het merendeel van de scholen schoolzwemmen aan. In de minst stedelijke gebieden wordt het minste schoolzwemmen aangeboden.

Het is interessant dat naast het halen van een zwemdiploma het schoolzwemmen ook wordt gezien als natte gymles en dat door 20 procent van de scholen differentiatie wordt gemaakt tussen leerlingen die al een diploma hebben en leerlingen die dat nog niet hebben. Zo krijgt schoolzwemmen een ruime betekenis en kan het meerdere (maatschappelijke) doelen dienen.

Schoolzwemmen wordt door de meeste scholen niet meer aangeboden vanwege een gebrek aan financiële middelen. De gemeente is vaak hoofdfinancierder van het schoolzwemmen en scholen zouden graag zien dat de gemeente een nog iets grotere financiële rol op zich neemt. Dit leidt ertoe dat scholen stoppen met het aanbieden van schoolzwemmen als de financiering wegvalt. Voor scholen die nu nog wel schoolzwemmen aanbieden wordt als belangrijkste reden aangegeven dat zij geen schoolzwemmen meer willen aanbieden of minder investeren in het schoolzwemmen omdat het ten koste gaat van andere vakken en omdat het organisatorisch lastig is.

Schooldirecteuren die nu schoolzwemmen aanbieden, zijn over het algemeen positief over het schoolzwemmen. Voor de toekomst verwacht 81 procent dat er niets verandert en geeft 2 procent aan meer te investeren. Er is ook een groep die het schoolzwemmen volgend jaar niet meer aan gaat bieden of gaat bezuinigen. 7 procent geeft aan te gaan bezuinigen op schoolzwemmen en 11 procent geeft aan het schoolzwemmen waarschijnlijk af te schaffen.

3. Gemeenten

Naast scholen zijn ook gemeenten in het najaar van 2016 over schoolzwemmen ondervraagd. Het Mulier Instituut heeft in samenwerking met Vereniging Sport en Gemeenten (VSG) een online vragenlijst uitgezet (zie bijlage 2 voor de vragenlijst). In totaal zijn 381 gemeenten in de steekproef opgenomen, waarvan 253 gemeenten de vragenlijst volledig hebben ingevuld. De gemeenten die de vragenlijst volledig hebben ingevuld, vormen qua gemeentegrootte een goede afspiegeling van het totaal aantal gemeenten. In de online vragenlijst is onder andere gevraagd of gemeenten schoolzwemmen ondersteunen, wat de redenen zijn om schoolzwemmen wel of niet te ondersteunen, en is een aantal vragen gesteld over beleid gericht op zwemvaardigheid. De meeste vragen zijn als verdiepende vragen gesteld voor gemeenten die schoolzwemmen aanbieden. Daarnaast zijn enkele vragen gesteld aan gemeenten die geen schoolzwemmen aanbieden. Het laatste gedeelte van de vragenlijst over zwembaden en beleid is door alle gemeenten ingevuld. De definitie die in deze vragenlijst voor schoolzwemmen is gebruikt, is hetzelfde geformuleerd als in het onderzoek onder scholen[1].

3.1 Ontwikkeling schoolzwemmen

30 procent van de gemeenten geeft aan schoolzwemmen aan te bieden. In 2012 onderzocht de VSG dat 43 procent van de gemeenten het schoolzwemmen ondersteunde. Dit betekent dat in de ondersteuning van schoolzwemmen door gemeenten een daling is te zien. Deze daling is niet verwonderlijk omdat in 2013 31 procent van de gemeenten aangaf te hebben bezuinigd op schoolzwemmen of dit te willen gaan doen (Hoekman, 2013).

De daling in het schoolzwemmen was ook al te zien bij het aantal scholen dat aan schoolzwemmen deelneemt. Om meer inzicht te krijgen in deze cijfers, is een uitsplitsing gemaakt naar gemeentegrootte (figuur 3.1). Hierin valt op dat grote gemeenten procentueel vaker schoolzwemmen ondersteunen dan kleine gemeenten. Dit kwam ook in hoofdstuk 2 naar voren.

Figuur 3.1 Gemeenten met schoolzwemmen naar gemeentegrootte in 2016 (in procenten, alle gemeenten)

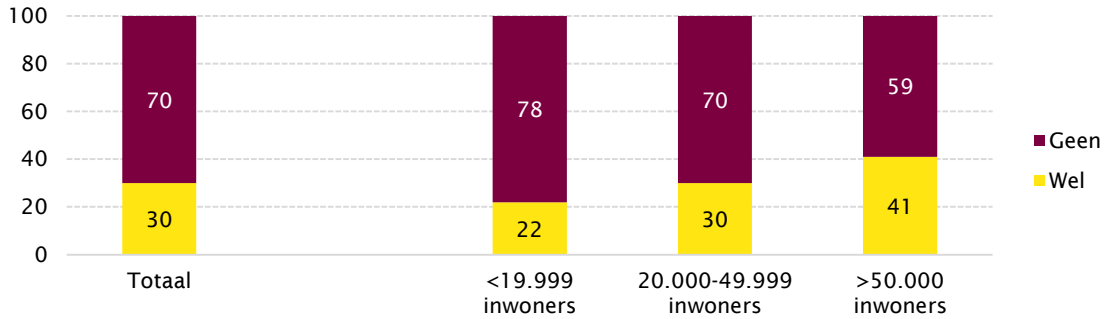

N=253. Bron: Mulier Instituut (Enquête schoolzwemmen gemeenten najaar 2016).

[1] Schoolzwemmen is gedefinieerd als alle (regelmatig terugkerende) zwemactiviteiten die door een school worden georganiseerd of waar een school actief bij betrokken is. Hier valt dus het zwemmen voor een diploma onder, maar ook een natte gymles of andere regelmatig terugkerende activiteiten in het zwembad waar de school bij betrokken is.

Terugblik afschaffen schoolzwemmen

Het grootste gedeelte van de gemeenten ondersteunt het schoolzwemmen niet (meer). Aan deze groep is gevraagd of de gemeenten in het verleden wel schoolzwemmen hebben aangeboden. Ruim drie kwart geeft aan dat dit het geval is geweest, 20 procent geeft aan 'niet dat zij weten' en een klein percentage (3 procent) geeft aan dat in de gemeente nooit schoolzwemmen is ondersteund. Aan de gemeenten die schoolzwemmen ooit hebben ondersteund, is gevraagd wanneer deze ondersteuning van het schoolzwemmen is gestopt (figuur 3.2). Het merendeel van de gemeenten (71 procent) is in de afgelopen tien jaar met het ondersteunen van schoolzwemmen gestopt.

Figuur 3.2 Hoeveel jaar geleden is voor het laatst schoolzwemmen ondersteund? (in procenten, gemeenten zonder schoolzwemmen)

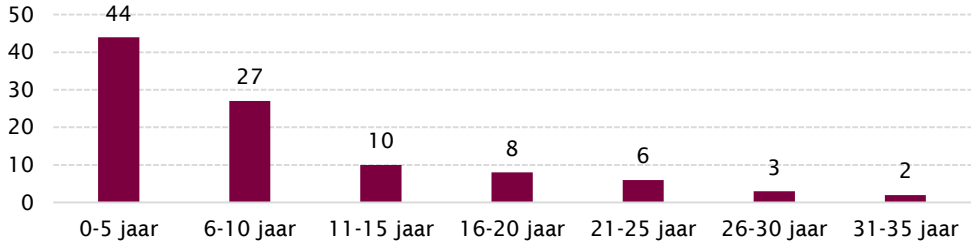

N= 116. Bron: Mulier Instituut (Enquête schoolzwemmen gemeenten najaar 2016).

Motieven

De belangrijkste redenen voor gemeenten om schoolzwemmen niet (meer) te ondersteunen liggen met name in het gebrek aan financiën en het feit dat het merendeel van de kinderen al een diploma via zwemles haalt (figuur 3.3). De verantwoordelijkheid die het zwemmen met zich meebrengt en het idee dat de zwemvaardigheid hoog genoeg is, speelt slechts voor een klein aantal gemeenten een rol. De grote groep 'anders' bestaat voornamelijk uit gemeenten waarbij de overweging om te stoppen niet bekend is.

Figuur 3.3 Motieven om schoolzwemmen niet (meer) te ondersteunen (in procenten, gemeenten zonder schoolzwemmen)

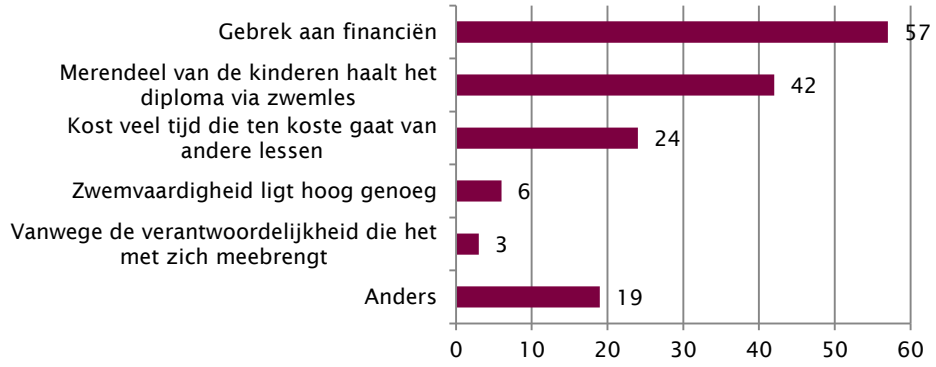

N=178. Bron: Mulier Instituut (Enquête schoolzwemmen gemeenten najaar 2016).

Aan gemeenten met schoolzwemmen is gevraagd naar de redenen om schoolzwemmen te ondersteunen. Bijna 60 procent van de gemeenten geeft aan dat zij schoolzwemmen aanbieden omdat het een lange traditie kent. Iets meer dan een kwart van de ondervraagde gemeenten met schoolzwemmen geeft aan dat de reden een initiatief vanuit de gemeenteraad is. Een initiatief vanuit het zwembad (15 procent), de wethouder (12 procent) of de scholen (11 procent) worden minder vaak als reden genoemd.

3.2 Vormgeving schoolzwemmen

De gemeente kan schoolzwemmen op veel verschillende manieren ondersteunen. Aan de gemeenten die schoolzwemmen ondersteunen, is gevraagd naar hun rol. Figuur 3.4 geeft de mogelijke rollen van een gemeente binnen het schoolzwemmen weer. De gemeente speelt met name een rol in de financiering van het schoolzwemmen. Ongeveer drie kwart van de gemeenten betaalt de badhuur en/of de zwemles. Ook de categorie 'anders' heeft voornamelijk met financiën te maken. De gemeenten geven aan dat een bedrag beschikbaar wordt gesteld aan de scholen om zelf het schoolzwemmen te regelen, hetgeen ook de categorie 'de gemeente biedt de school een vergoeding' aanduidt. Daarnaast zorgt 55 procent van de gemeenten voor vervoer. Op het gebied van voorlichting en bemiddeling wordt door de gemeente geen rol gespeeld.

Figuur 3.4 Rol van de gemeente binnen het schoolzwemmen (in procenten, gemeenten met schoolzwemmen)

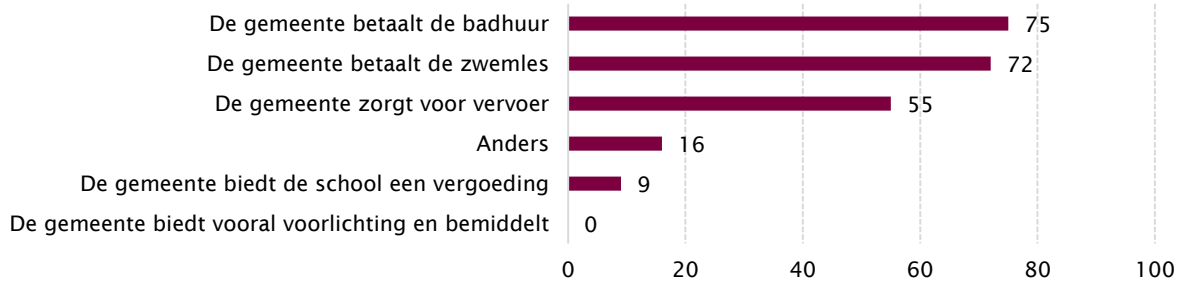

N=75. Bron: Mulier Instituut (Enquête schoolzwemmen gemeenten najaar 2016).

Ook is de gemeenten gevraagd naar het doel van het schoolzwemmen in hun gemeente (figuur 3.5). In bijna de helft van de gemeenten wordt zowel diplomazwemmen als natte gymles aangeboden. Ruim 20 procent geeft aan op te leiden tot een diploma en ruim 30 procent geeft aan natte gymles aan te bieden.

Figuur 3.5 Doel schoolzwemmen van scholen binnen gemeente (in procenten, gemeenten met schoolzwemmen)

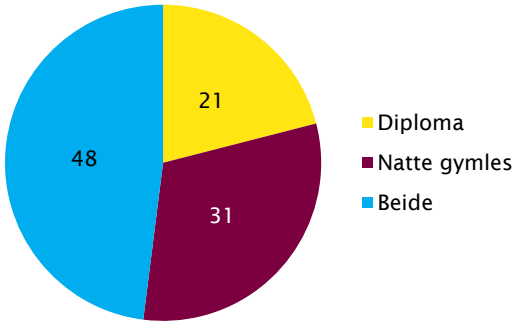

N=75. Bron: Mulier Instituut (Enquête schoolzwemmen gemeenten najaar 2016).

Figuur 3.6 Betrokken scholen binnen gemeente (in procenten, gemeenten met schoolzwemmen)

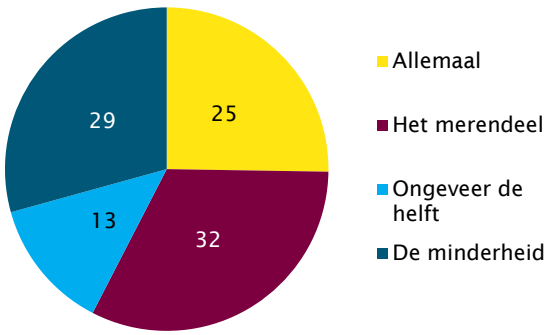

N=75. Bron: Mulier Instituut (Enquête schoolzwemmen gemeenten najaar 2016).

Scholen zijn niet verplicht deel te nemen aan het schoolzwemmen. Daarnaast kunnen gemeenten ervoor kiezen om niet alle scholen te ondersteunen, daarom is er gevraagd naar de hoeveelheid betrokken scholen in de gemeente. Een kwart van de gemeenten geeft aan dat alle scholen binnen hun gemeente bij schoolzwemmen zijn betrokken (figuur 3.6). Ruim 45 procent geeft aan het merendeel of ongeveer de helft van de scholen en in bijna 30 procent van de gemeenten die schoolzwemmen ondersteunt, is een minderheid van scholen betrokken.

Bijna de helft van de gemeenten biedt het schoolzwemmen aan vanaf de periode 1950 t/m 1985. Dit is in de periode dat het schoolzwemmen nog door de overheid voor scholen verplicht werd gesteld. Ruim 20 procent ondersteunt schoolzwemmen vanaf de periode 1990 t/m 2005. Tussen 2002 en 2005 is de Stimuleringsregeling zwemvaardigheid vanuit de Rijksoverheid in werking geweest. Dit kan een rol hebben gespeeld in het afschaffen van schoolzwemmen in 2005. 30 procent valt in de periode 2006-2016: deze gemeenten bieden het schoolzwemmen dus vrij recent (weer) aan.

In de laatste vraag over de vormgeving van het schoolzwemmen is gevraagd aan welke groepen op de basisschool het schoolzwemmen wordt aangeboden. In figuur 3.7 is te zien dat binnen de meeste gemeenten schoolzwemmen wordt aangeboden aan de groepen 4, 5 en/of 6. In een minderheid van de gevallen wordt aan andere groepen schoolzwemmen aangeboden. Figuur 3.8 duidt erop dat in 56 procent van de gemeenten aan één of twee groepen schoolzwemmen wordt gegeven. In 37 procent van de gevallen wordt aan drie of meer groepen schoolzwemmen aangeboden. Ook is nog gekeken of het schoolzwemmen aan de hele groep of slechts aan een deel van de groep wordt gegeven. In 91 procent van de gevallen heeft de hele groep schoolzwemmen, in 9 procent van de gevallen slechts het deel leerlingen zonder diploma.

Figuur 3.7 Welke groepen? (in procenten) gemeenten met schoolzwemmen)

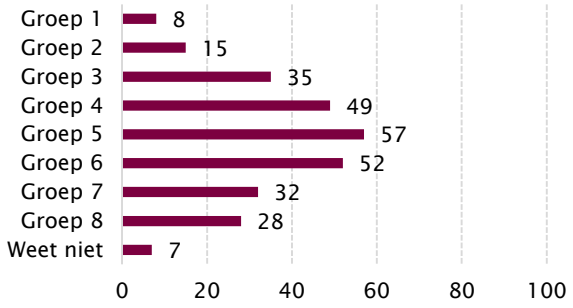

N=75. Bron: Mulier Instituut (Enquête schoolzwemmen gemeenten najaar 2016).

Figuur 3.8 Hoeveel groepen? (in procenten, gemeenten met schoolzwemmen)

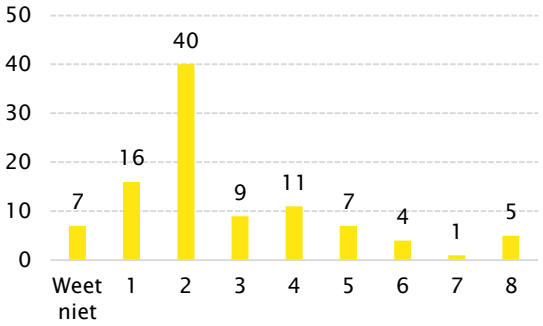

N=75. Bron: Mulier Instituut (Enquête schoolzwemmen gemeenten najaar 2016).

3.3 Verantwoordelijkheid en kosten

De verantwoordelijkheid voor zwemvaardigheid is al jaren een discussie. In onderzoek van Boonstra et al. (2009) wordt aangegeven dat 20 procent van de onderzochte gemeenten schoolzwemmen een taak van de gemeente vindt. Wat betreft scholen, geeft 43 procent van de scholen aan dat zij schoolzwemmen als taak voor het onderwijs ziet. In het Nationaal Sportonderzoek van 2017 vindt 79 procent van de ondervraagde Nederlanders dat de verantwoordelijkheid voor zwemmen bij de school of gemeente moet liggen (Floor, 2017).

In dit onderzoek, onder gemeenten in het najaar van 2016, is aan alle gemeenten een vraag gesteld waarin zij tien ‘verantwoordelijkheidspunten’ over vijf partijen konden verdelen. In figuur 3.9 zijn de gemiddelde resultaten door de staven weergegeven. Het minimum en maximum wordt weergegeven door de blauwe en gele lijn. Uit deze figuur blijkt dat gemeenten vinden dat de verantwoordelijkheid voor zwemvaardigheid primair bij ouders ligt. Daarnaast zouden volgens deze uitkomsten scholen, gemeenten en Rijksoverheid enige verantwoordelijkheid op dit onderwerp moeten voelen.

De maximumlijn is hierbij interessant. Uit de maximumlijn blijkt dat geen enkele gemeente meer dan vier van de tien punten aan de verantwoordelijkheid van de school heeft gegeven. De gemeente scoorde niet meer dan zeven van de tien en de Rijksoverheid niet meer dan vijf van de tien. Gemeenten geven hiermee het beeld dat de overheid nooit volledig verantwoordelijk kan zijn voor de zwemvaardigheid van kinderen. De andere partijen die worden genoemd zijn bijvoorbeeld zwembad, zwemschool en zwemvereniging.

Figuur 3.9 Verdeling verantwoordelijkheidspunten schoolzwemmen (alle gemeenten)

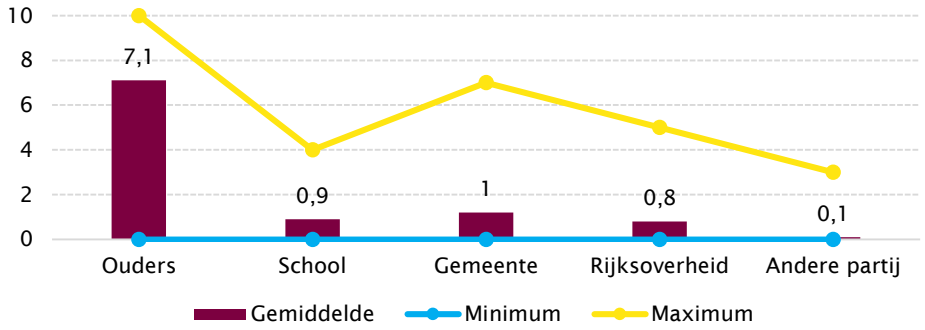

N=253. Bron: Mulier Instituut (Enquête schoolzwemmen gemeenten najaar 2016).

Financiering

Zoals aangegeven ligt de voornaamste rol van de gemeente in het financieren van het schoolzwemmen. Het aanbieden van schoolzwemmen is voor de gemeente een kostbare taak waardoor de discussie over het afschaffen van schoolzwemmen niet vreemd is. In 2013 gaf 31 procent van de gemeenten aan te hebben bezuinigd op schoolzwemmen of dit te willen gaan doen (Hoekman, 2013).

Aan gemeenten die schoolzwemmen aanbieden, is gevraagd hoe zij de kostenverdeling met betrekking tot het schoolzwemmen zien. Hier is gevraagd naar de huidige en naar de ideale situatie (tabel 3.1). In de tabel zijn gemiddelden weergegeven. Volgens gemeenten ligt in 2016 90 procent van de kosten voor het schoolzwemmen bij de gemeenten; scholen dragen 6 procent en ouders 4 procent van de kosten. De ideale situatie zou volgens de gemeenten zijn dat scholen en ouders meer gaan betalen. Wel blijft bijna drie kwart van de financiering bij de gemeente liggen. In hoofdstuk 2 werd door de scholen al aangegeven dat zij signaleren dat nu drie kwart van de kosten bij gemeenten liggen en 14 procent bij de scholen. Zij zouden idealiter een verdeling van 85 procent bij de gemeente en 3 procent bij de scholen zien. Hierin verschillen de scholen en de gemeenten dus van zienswijze.

Tabel 3.1 Huidige en ideale kostenverdeling van schoolzwemmen (in procenten, gemeenten met schoolzwemmen)

	Huidige kostenverdeling	Ideale kostenverdeling
School	6	13
Gemeente	90	73
Ouders	4	14

N=75. Bron: Mulier Instituut (Enquête schoolzwemmen gemeenten najaar 2016).

Beleid

Aan alle gemeenten binnen dit onderzoek is gevraagd hoe beleid omtrent zwemvaardigheid binnen de gemeente geborgd is. Bij de helft van de respondenten was niet bekend hoe het beleid voor zwemvaardigheid in de gemeenten is ondergebracht en slechts een zeer beperkt deel heeft een aparte beleidsnota voor zwemmen (9 procent). Bij een kwart van de gemeente is zwemmen onderdeel van de sportnota en bij 21 procent wordt het zwembeleid bij andere gebieden ondergebracht. Deze gebieden zijn dan met name op terreinen als onderwijs, sociale zaken en armoedebeleid. Aan de gemeenten met een beleidsnota waar zwemvaardigheid in onder is gebracht is gevraagd naar het jaar van deze nota. Hierbij geeft ruim 60 procent aan dat deze uit 2012 of later is, een kleine 20 procent meldt dat deze uit 2011 of eerder is en bij een kleine 20 procent is het niet bekend.

3.4 Toekomst

De gemeenten die nu schoolzwemmen aanbieden, hebben aan kunnen geven wat hun verwachtingen voor de toekomst zijn (figuur 3.10). De meerderheid van de gemeenten geeft aan dat er niets verandert, dus dat ze schoolzwemmen blijven aanbieden. 13 procent geeft aan meer te willen investeren in schoolzwemmen. Echter geeft ook 13 procent aan minder te willen gaan investeren en denkt 4 procent eraan om het schoolzwemmen af te schaffen. Ten opzichte van de scholen zijn de gemeenten iets positiever in hun beeld wat betreft meer investeren of afschaffen; een grotere groep gaat wel minder investeren. De motieven die gemeenten hebben om minder te investeren of schoolzwemmen af te schaffen zijn bezuinigingen, twijfels over het rendement en de veranderende behoefte van scholen.

Figuur 3.10 Toekomstverwachting schoolzwemmen in gemeenten (in procenten, gemeenten met schoolzwemmen)

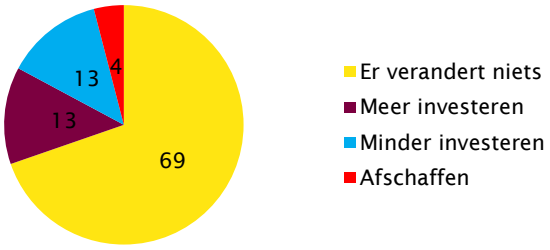

N=75. Bron: Mulier Instituut (Enquête schoolzwemmen gemeenten najaar 2016).

De gemeenten zonder schoolzwemmen (70% van het totaal aantal gemeenten) is ook gevraagd of zij in de toekomst schoolzwemmen (weer) zullen aanbieden. Drie kwart van de gemeenten geeft aan dit niet van plan te zijn. 12 procent ziet het schoolzwemmen wellicht op korte of lange termijn terugkeren. Een grote groep gemeenten geeft ook aan dat dit vooral een politieke keuze is (bijna 20 procent).

3.5 Samenvatting

Onder gemeenten is eenzelfde beeld te zien als bij scholen. Steeds minder gemeenten ondersteunen schoolzwemmen en de gemeenten die schoolzwemmen aanbieden, zijn vaker grote dan kleine gemeenten. Gemeenten geven zelf aan dat de voornaamste verantwoordelijkheid bij de ouders ligt, maar dat gemeenten, Rijksoverheid en de school een ondersteunende rol dienen te spelen.

De rol die de gemeente voor zichzelf ziet bij het ondersteunen van schoolzwemmen is vooral financieel van aard. Gemeenten ondersteunen schoolzwemmen financieel door de zwembadhuur, zwemlesgevers en /of het vervoer te betalen. De gemeente is in de meeste situaties hoofdfinancierder van het schoolzwemmen. Idealiter zouden zij zien dat een groter deel van de finaciën door scholen en ouders wordt gedragen.

Het is opvallend dat het merendeel van de gemeenten die aangeeft schoolzwemmen af te hebben geschaft, dit de afgelopen tien jaar heeft gedaan. De financiering op schoolzwemmen is al langer geleden gestopt. Een van de redenen voor het afschaffen in de afgelopen tien jaar kan de Subsidieregeling zwemvaardigheid van het Rijk in 2002-2005 zijn geweest, waarin 35 gemeenten opnieuw financieel op het gebied van zwemvaardigheid werden ondersteund. De belangrijkste redenen voor gemeenten om schoolzwemmen niet meer aan te bieden, zijn het gebrek aan financiën om aan schoolzwemmen te besteden en het feit dat steeds meer kinderen al een diploma hebben voordat ze met schoolzwemmen beginnen. Hierdoor wordt de noodzaak om deze activiteit aan te bieden voor gemeenten kleiner. Gemeenten die schoolzwemmen wel aanbieden, geven aan dat dit te maken heeft met de lange traditie die het schoolzwemmen al kent. Er is een dalende lijn in het aandeel scholen dat schoolzwemmen aanbiedt, daarnaast verwacht een klein deel van de scholen dat nu schoolzwemmen aanbiedt, dit in de toekomst niet meer te doen. Hierdoor is de verwachting dat het aandeel scholen dat nu schoolzwemmen aanbiedt nog iets verder terug zal lopen.

4. Verdiepend onderzoek schoolzwemmen

Voorgaande hoofdstukken laten het beeld zien dat steeds minder scholen en gemeenten schoolzwemmen aanbieden. Echter, nog steeds biedt een derde van de scholen en gemeenten schoolzwemmen aan. Om een beter beeld te krijgen hoe het schoolzwemmen is georganiseerd en wat de belangrijkste redenen zijn om het schoolzwemmen aan te bieden, zijn verdiepende interviews gehouden met beleidsmedewerkers en uitvoerende ambtenaren van de vier grote steden (Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht) en zijn vijf verdiepende interviews gehouden bij gemeenten van variërende grootte door heel Nederland (zie bijlage 3 voor namen respondenten).

4.1 Amsterdam

Het schoolzwemmen in Amsterdam kent, net als in de meeste steden waar het schoolzwemmen nog wordt aangeboden, een lange traditie. Al in de jaren 50 werd in Amsterdam schoolzwemmen aangeboden en sindsdien is geen sprake geweest om het af te schaffen. Naar aanleiding van de Stimuleringsregeling zwemvaardigheid van het Rijk die van 2002 tot en met 2005 van kracht was, is het schoolzwemmen zelfs uitgebreid. Ook na deze subsidie is het schoolzwemmen in de uitgebreide versie blijven bestaan.

Motieven

De doelstelling voor het schoolzwemmen in Amsterdam is om bij te dragen aan 95 procent diplomabezit in groep 8 (Gemeente Amsterdam, 2016a). De gemeente vindt het belangrijk dat kinderen die door de grote stad fietsen en veel water om zich heen hebben, dit op een manier kunnen doen waarin zij tenminste zwemvaardigheid zijn. Hiermee nemen ze niet de verantwoordelijkheid voor zwemveiligheid op zich, maar ondersteunen ze de ouders hierin. De gemeente vindt dat ouders verantwoordelijk zijn voor de zwemvaardigheid van kinderen. Echter, door problematiek in bepaalde delen van de stad met betrekking tot achterstanden, is extra ondersteuning vanuit de gemeente gewenst. De gemeente geeft aan dat de belangrijkste motieven voor ouders om kinderen niet op zwemles te doen van economische aard zijn.

Deelname

In Amsterdam nam de afgelopen jaren tussen de 60 en 65 procent van de scholen deel aan het schoolzwemmen. Het gaat hierbij in 2016 om ongeveer 4300 kinderen op 165 scholen. De gemeente geeft aan dat op de scholen die niet aan het schoolzwemmen meedoen, het diplomabezit vaak al hoog is. Daarnaast voert ze actief beleid op scholen die willen stoppen. Wanneer scholen willen stoppen maar het diplomabezit laag is, dan neemt de gemeente initiatief om in gesprek te gaan met deze scholen over de mogelijkheden om het schoolzwemmen toch te behouden.

Vorm

In Amsterdam wordt schoolzwemmen aan kinderen in groep 5 onder reguliere schooltijd aangeboden. Kinderen zonder diploma zwemmen 27 uur per jaar en kinderen met een diploma zwemmen 13,5 uur per jaar. De lessen zijn veelal onder schooltijd. Dit betekent in de praktijk dat kinderen een jaar of een half jaar 45 minuten per week zwemmen. Het onderscheid tussen gediplomeerden en niet-gediplomeerden is gemaakt naar aanleiding van de subsidieregeling 2002-2005 van het Rijk. Vóór de regeling had een kind gedurende één lesjaar 16 uur schoolzwemmen. Ook nadat de subsidie is gestopt, is het onderscheid tussen gediplomeerden en niet-gediplomeerden blijven bestaan.

Een van de struikelpunten die Amsterdam de laatste jaren tegenkomt, is dat met het onderscheid naar gediplomeerden en niet-gediplomeerden er onvoldoende begeleiding voor de kinderen beschikbaar is.

Met ingang van de regeling was dit nog geen probleem omdat er voldoende begeleiding was om dit op te vangen. Echter, door de veranderingen in het leerlingengewicht in 2008-2009, werd naar verhouding het aantal kinderen per leerkracht groter. Hierdoor werd het lastiger om gediplomeerden op school te houden. De gemeente geeft aan dat scholen hierdoor voortaan eerder kiezen om maar een half jaar te gaan zwemmen, in plaats van nog een tweede half jaar met de niet-gediplomeerde kinderen. Er wordt momenteel door de gemeente nagedacht over het terugdraaien van dit verschil.

In Amsterdam spelen enkele ontwikkelingen met betrekking tot de flexibiliteit in het programma om te zorgen dat zoveel mogelijk kinderen van het schoolzwemmen gebruik kunnen maken. De gemeente heeft goede ervaringen met de volgende vormen van flexibiliteit:

- Verlengen van de schoolzwemlestijd. Voor scholen en groepen waarvoor dat geschikt is, is er de mogelijkheid om met 90-minutenlessen te experimenteren in plaats van 45-minutenlessen. De school komt dan een half jaar 90 minuten per week zwemmen. De gemeente geeft aan dat het rendement in dit systeem niet slechter is en voor de school is het prettig dat de reistijd en omkleedtijd is gehalveerd ten opzichte van een jaar lang zwemmen.
- Niet-gediplomeerde kinderen naschools laten zwemmen. De kinderen vertrekken als de school uit is of als de school bijna uit is. Ongeveer twintig scholen maken hier gebruik van. De begeleiding vindt plaats door ouders. Hiervoor is het van belang dat ouders goed bij het programma zijn betrokken.
- Scholen met een zeer laag percentage kinderen zonder diploma, kunnen ouders als begeleiders naar het zwembad sturen, in plaats van dat een leerkracht meegaat. Dit kan enkel wanneer goede voorwaarden en afspraken worden opgesteld. Hierbij is het essentieel dat de informatieoverdracht met de school van en naar ouders goed verloopt.

Het ontwikkelen van een schoolzwemprogramma is nooit af. Ook politiek gezien blijft het een moeilijke kwestie om te verantwoorden in welke mate het geld dat naar schoolzwemmen gaat bijdraagt aan de zwemvaardigheid van kinderen. In Amsterdam heeft een raadscommissie op 18 april 2017 zich gebogen over het onderwerp schoolzwemmen. Op basis van deze bijeenkomst is besloten dat meer geld vrijkomt voor kinderen die met een zwemachterstand aan het schoolzwemmen beginnen. Dit geldt wordt vrijgemaakt voor turbocursussen in de vakanties en een wekelijks extra zwemles buiten schooltijd voor kinderen met een achterstand (Gemeente Amsterdam, 2017).

Kwaliteitsborging

Naast dat de gemeente het schoolzwemmen volledig financiert en regelt, stuurt zij ook op kwaliteit van de schoolzwemlessen. De gemeente Amsterdam heeft een lesplan opgesteld waar alle verschillende zwembaden zich aan houden. Er zijn in Amsterdam verschillende exploitanten van zwembaden: Sportfondsen, Optisport, een stichting en de gemeente. Alle exploitanten behalve Optisport geven het zwem-ABC van NPZ | NRZ bij het schoolzwemmen uit, Optisport geeft zijn eigen diploma uit. Dit is voor de gemeente geen probleem, zolang dezelfde kwaliteit door alle zwembaden wordt behaald. De gemeente geeft aan dat het voor de zwembaden van belang is om schoolzwemmen in hun bad te geven omdat deze vorm een grote opdrachtgever is die de daluren opvult. De zwemonderwijzers krijgen een tweedaagse scholing waarin de methode en de opvattingen die belangrijk zijn binnen het schoolzwemmen worden uitgelegd (Gemeente Amsterdam, 2016a). Ondanks dat de gemeente een vooropgesteld lesplan heeft, betekent dit niet dat zwembaden zelf niet met ideeën mogen komen. Dit is juist gewenst. Zo wordt in het schooljaar 2016-2017 met individueel diplomazwemmen een experiment uitgevoerd. Wanneer dit bevalt, wordt het door de gemeente breed ingevoerd.

Cijfers

Het is voor de gemeente Amsterdam belangrijk om cijfers te verzamelen over de zwemvaardigheid van kinderen. Via deze cijfers kan worden gekeken waar de beperkingen zitten voor de doelstelling van 95 procent diplomabezit in groep 8, en kan worden gekeken of er mogelijkheden zijn om het behalen van de doelstelling te ondersteunen. Jaarlijks wordt het diplomabezit van groep 4 t/m 8 op schoolniveau gemeten. Hierbij worden alle scholen in Amsterdam gemeten, niet enkel de scholen met schoolzwemmen. De respons hierop is hoog: voor 2015 was dit 96 procent van de scholen. De gemeente Amsterdam stelt naar aanleiding van de cijfers ook een advies op maat op voor de verschillende stadsdelen (Gemeente Amsterdam, 2016b). Hiermee kunnen zij de noodzaak aantonen van het beschikbaar stellen van bepaalde regelingen om de zwemvaardigheid te verbeteren. Dit is niet enkel schoolzwemmen aangezien een groot deel van deze scholen al schoolzwemmen heeft. Het gaat hierbij om extra aanbod zoals:

- Vakantiecursus
- Vangnetregeling
- Aanbod voor nieuwkomers

Figuur 4.1 Diplomabezit (minimaal A) in groep 7 en 8 in Amsterdam (in procenten)

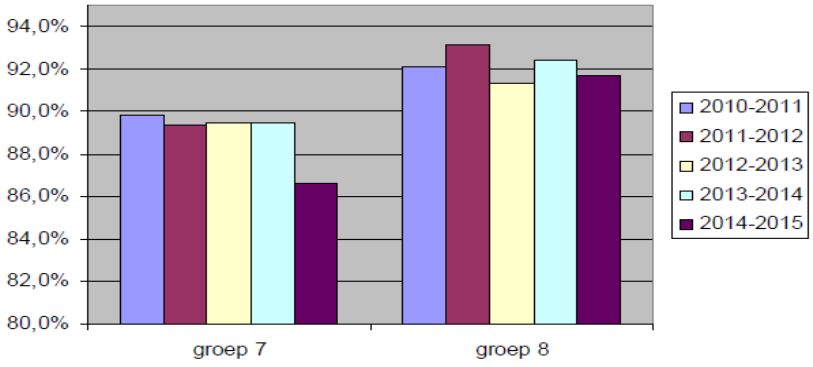

Bron: Gemeente Amsterdam, 2016b (overgenomen uit publicatie).

In bovenstaande figuur is het diplomabezit van kinderen in groep 7 en 8 te zien over de jaren vanaf 2010 tot en met 2015. Het diplomabezit ligt rond de 92 procent in groep 8. Landelijk gezien ligt het aandeel kinderen dat de basisschool verlaat met een zwemdiploma gemiddeld op 95 procent (Breedveld et al., 2015). Amsterdam blijft hier dus nog iets bij achter. Specifiek voor het schoolzwemmen worden in de rapportage zwemvaardigheid van de gemeente geen figuren getoond. De effectiviteit van het schoolzwemmen wordt hiermee niet gemeten. De gemeente weet wel dat tijdens het schoolzwemmen zo'n 50 tot 55 procent van de kinderen die nog geen diploma heeft een A-diploma haalt. Deze informatie wordt verkregen uit het papieren leerlingvolgsysteem dat tijdens het schoolzwemmen door de begeleider vanuit school wordt bijgehouden. Idealiter gaat dit papieren volgsysteem over naar een digitaal leerlingvolgsysteem. Op basis van de papieren lijsten kan tijdens het schoolzwemmen naar de vooruitgang van kinderen worden gekeken. Hier is niet enkel het diplomarendement van belang, maar ook of kinderen qua niveau zijn opgeschoven.

Kosten

De gemeente Amsterdam kent voor het schoolzwemmen geen ouderbijdrage of bijdrage van de school. Het schoolzwemmen is ondergebracht bij de dienst Onderwijs. Vanuit daar vindt de hoofdfinanciering van het schoolzwemmen plaats; vanuit Welzijn en Sport wordt een klein deel bijgedragen. Per jaar gaat ongeveer 2,1 miljoen euro naar het schoolzwemmen in Amsterdam. Dit is een vrij constante bijdrage. Hiervan gaat 220.000 euro naar het busvervoer.

De gemeente Amsterdam geeft wat betreft de kosten voor het schoolzwemmen aan dat een bezuiniging op schoolzwemmen nooit een zuivere bezuiniging is. De gemeente draagt financieel bij aan de exploitatie van de zwembaden. Door middel van het schoolzwemmen wordt iets van dit exploitatietekort ingevuld.

Schoolzwemprotocol
Het is belangrijk dat de verantwoordelijkheden van de scholen en zwembaden helder zijn beschreven. Hiervoor bestaat een schoolzwemprotocol dat door de Rijksoverheid is opgesteld. Daarnaast heeft de gemeente Amsterdam ervoor gekozen om hun eigen schoolzwemprotocol op te stellen. Hierin staat in voor de verschillende partijen vermeld welke verantwoordelijkheden zij hebben. De gemeente zet hiermee in op het voorkomen van onveilige situaties en misverstanden over wie welke verantwoordelijkheid heeft. In dit protocol staat onder andere vermeld dat wanneer kinderen in de zwemzaal zijn, de zwemonderwijzer en schoolleerkracht voor de veiligheid van de kinderen een gezamenlijke verantwoordelijkheid hebben.

Busvervoer
De gemeente Amsterdam regelt het busvervoer voor het schoolzwemmen. Hierbij wordt aangegeven dat dit vaak lastig te regelen is. De gemeente geeft aan dat een goede aanbesteding de basis is voor goed busvervoer. Niet enkel afspraken met betrekking tot prijs, maar ook met betrekking tot kwaliteit moeten worden opgenomen. Het is belangrijk om duidelijke afspraken te maken over wat bijvoorbeeld moet gebeuren als de bus te laat is.

4.2 Rotterdam

In Rotterdam wordt al zo'n 50 jaar schoolzwemmen aangeboden. In de jaren 70 zijn hiervoor schoolinstructiebaden gebouwd. Eind jaren 70 kwamen daar wijkrecreatiebaden bij. Dit zorgde voor veel zwembaden in de gemeente. In de jaren 80 zijn de schoolinstructiebaden gesloten en is het schoolzwemmen overgegaan naar de wijkrecreatiebaden. Het geld dat is vrijgekomen uit de verkoop van de schoolinstructiebaden, is voor lange tijd de basis van het financieren van het schoolzwemmen geweest.

Motieven
Het schoolzwemmen wordt in Rotterdam nadrukkelijk aangeboden als bewegingsonderwijs (Gemeente Rotterdam, 2015). In gesprek met de gemeente worden enkele belangrijke motieven genoemd om schoolzwemmen aan te bieden. Ten eerste geeft de gemeente aan dat de zwemvaardigheid in de stad Rotterdam achterblijft ten opzichte van de rest van Nederland. Met name in achterstandswijken waar veel mensen met een migratie-achtergrond wonen, komen de mensen niet naar het zwembad. Dit heeft niet alleen met financiën te maken, maar ook met de cultuur. Ten tweede is Rotterdam een stad met veel water waarbij de gemeente het van belang vindt dat kinderen zich door de stad veilig kunnen verplaatsen. Ten derde is er een tekort aan gymzalen en vakdocenten. Door van het schoolzwemmen een beweegmoment te maken, vangt de gemeente dit tekort op. Bij afschaffing van schoolzwemmen zouden meer gymzalen moeten worden gebouwd. Ten vierde geeft de gemeente aan dat de zwembaden vaak een exploitatietekort hebben. In Rotterdam is het schoolzwemmen in de exploitatie ingebed. Op het moment dat het schoolzwemmen stopt, komen veel daluren vrij en zullen zwembaden moeten sluiten.

Deelname
In de gemeente Rotterdam neemt in het leerjaar 2016-2017 96 procent van de scholen deel aan schoolzwemmen (Gemeente Rotterdam, 2016). Dit percentage is fors hoger dan in Amsterdam. In Rotterdam gaat het in 2016 om 13.164 kinderen per week, verdeeld over twee leerjaren. In Rotterdam

is het schoolzwemmen voor regulier basisonderwijs en voor speciaal onderwijs. De gemeente Rotterdam geeft aan dat het hoge percentage scholen met schoolzwemmen komt doordat scholen een slechte concurrentiepositie zouden krijgen als ze het schoolzwemmen niet aanbieden. Schooldirecteuren geven aan dat het organiseren van het schoolzwemmen wel moeite en tijd kost, maar dat het een meerwaarde voor de leerlingen is (Van Ginniken & Van der Werff, 2016). Ook op scholen waar de zwemvaardigheid al hoog is, wordt het schoolzwemmen als een belangrijke vorm van bewegingsonderwijs gezien. De gemeente zegt dat ouders het schoolzwemmen waarderen en dat ze het graag willen behouden.

Vorm

In Rotterdam krijgen leerlingen van groep 5 en 6 de mogelijkheid om twee jaar achter elkaar schoolzwemmen tijdens reguliere onderwijstijd te volgen. In totaal biedt de gemeente Rotterdam 36 uur schoolzwemmen per kind aan. Dit is in principe onvoldoende om een A-diploma te halen. De gemeente benadrukt dat het schoolzwemmen als bewegingsonderwijs en als ondersteuning in de zwemvaardigheid gezien moet worden, maar niet direct met het doel om ieder kind te voorzien van een diploma. De ouders dienen hier zelf een verantwoordelijkheid in te nemen. Het is belangrijk dat deze verantwoordelijkheid ook goed naar de ouders wordt gecommuniceerd.

Voor kinderen die na groep 6 geen zwemdiploma hebben, biedt de gemeente Rotterdam de mogelijkheid om verder te gaan met zwemmen in het na-vangnet. Dit vangnet is nog een overblijfsel van de subsidieregeling van de Rijksoverheid die van 2002-2005 van kracht was. Toen waren op het gebied van zwemvaardigheid in Rotterdam meerdere vangnetten, echter is daar nu geen geld meer voor. Het na-vangnet betekent concreet extra zwemlessen in de schoolvakanties voor de kinderen die op de groep achterblijven. In gebieden waar het diplomabezit al hoog is, wordt het na-vangnet niet georganiseerd. Ongeveer 50 procent van de kinderen die voor het na-vangnet wordt opgeroepen, doet ook daadwerkelijk mee. De kinderen die deelnemen aan het na-vangnet, zwemmen ook bijna allemaal af voor het A-diploma (Gemeente Rotterdam, 2016). De effectiviteit van dit vangnet is een punt van aandacht. De gemeente geeft aan dat het niet helemaal duidelijk is waarom kinderen niet komen. De extra zwemlessen worden volledig door de gemeente betaald, dus tijd is het enige dat geïnvesteerd dient te worden.

Kwaliteitsborging

Resultaatgericht bewegingsonderwijs is een van de speerpunten van de gemeente Rotterdam. De gemeente streeft dan ook naar het zo efficiënt mogelijk inrichten van het schoolzwemmen met zoveel mogelijk ‘echte’ zwemtijd. De kwaliteit van de zwemonderwijzer is hiervoor van groot belang. De vakleerkracht bewegingsonderwijs speelt tijdens de zwemles geen actieve rol.

Om kwaliteit van het schoolzwemmen te kunnen waarborgen, is binnen de gemeente Rotterdam een innovatieteam schoolzwemmen actief. Dit team bestaat uit vertegenwoordigers vanuit de gemeente, Sportfondsen en Optisport. Met dit team wordt draagvlak gecreëerd voor een kwaliteitstraject met betrekking tot communicatie en kwaliteit van de docenten. Eén van de zaken die de gemeente belangrijk vindt in het uitdragen van kwaliteit, is dat de zwembaden het NPZ | NRZ ABC-diploma voor het schoolzwemmen uitreiken, ook de aanbieders die dat uit eigen overweging niet doen. De eenheid die dit in de stad oplevert, is voor de gemeente van belang.

Voor kinderen die het diploma al bezitten, wordt gekeken naar het introduceren van sportthema’s zoals waterpolo, wedstrijdzwemmen, aquakids en survival. Hier is veel draagvlak voor. NPZ | NRZ en de Rotterdamse verenigingen denken hierover mee. Uiteindelijk is het van belang dat ook in deze vormen van het onderwijs de kwaliteit voorop staat. Met het implementeren van deze nieuwe thema’s is onderzoek gedaan naar wat kinderen in Rotterdam wel en niet leuk vinden aan de zwemles. Over het algemeen weet ieder kind wel iets aan te geven wat ze leuk vinden. Drie op de vijf kinderen hebben ook

een negatief punt genoemd. De leuke zaken richten zich met name op de recreatieve aspecten van de zwemles, de minder leuke zaken hebben vaak te maken met de badjuf/-meester of het koude water (Van der Werff, 2016).

Cijfers

Ieder voorjaar houdt de gemeente Rotterdam een 0-meting met betrekking tot het diplomabezit van kinderen. In deze 0-meting wordt scholen gevraagd het diplomabezit door te geven van de kinderen van groep 3 tot en met groep 8. De gemeente geeft aan dat deze meting op twee manieren belangrijk is. Ten eerste geeft het een indicatie van hoeveel kinderen naar verwachting zonder een zwemdiploma naar het voortgezet onderwijs gaan. Ten tweede geeft het voor de zwembaden een indicatie voor het te verwachten niveau van de kinderen die volgend jaar naar groep 5 gaan. Dit wordt gecommuniceerd naar de zwembaden, zodat zij hier bij de bezetting van de baden rekening mee kunnen houden. Ongeveer 70 procent van de scholen verzamelt deze gegevens voor de gemeente (Gemeente Rotterdam, 2016). De gemeente geeft aan dat deze scholen geografisch goed gespreid zijn, zodat een beeld van de hele stad kan worden weergegeven. In onderstaande tabel is weergegeven hoe het diplomabezit van de verschillende groepen in de voorjaarsmeting in 2016 was.

Tabel 4.1 Diplomabezit Rotterdam voorjaar 2016 (in procenten)

2016	Geen diploma	Wel diploma	*A-diploma*	*B-diploma*	*Overig*
Groep 3	63	37	*16*	*14*	*7*
Groep 4	41	59	*17*	*26*	*16*
Groep 5	32	68	*14*	*30*	*24*
Groep 6	20	80	*14*	*27*	*39*
Groep 7	11	89	*17*	*27*	*45*
Groep 8	9	91	*18*	*29*	*45*

Bron: Gemeente Rotterdam, 2016.

In de tabel is te zien dat 91 procent van de Rotterdamse kinderen in groep 8 minimaal een A-diploma bezit. Hiermee zitten ze onder het landelijke gemiddelde van 95 procent (Breedveld et al., 2015) en zitten ze ongeveer gelijk met het diplomabezit in Amsterdam (Gemeente Amsterdam, 2016b).

Daarnaast vindt na twee jaar schoolzwemmen nog een meting plaats. Dit zijn gegevens die vanuit het leerlingvolgsysteem van de zwembaden afkomstig. Alle zwembaden werken aan dit systeem mee. Op dit moment is dit nog een papieren systeem. Het digitaliseren van dit systeem heeft prioriteit. Met de verzamelde gegevens maakt de gemeente een grafiek waarin de instroom in het eerste jaar schoolzwemmen wordt afgezet tegen de uitstroom na twee jaar schoolzwemmen. In onderstaande figuur 4.2 wordt dit weergegeven voor de meting in- en uitstroom van schooljaar 2015-2016. In de uitstroom is te zien dat het aandeel kinderen zonder diploma met 31 procentpunt is gedaald. Daarnaast zijn deze kinderen niet allemaal in het A-niveau terechtgekomen, maar ook verder doorgestroomd. De verschillen tussen tabel 4.1 en figuur 4.2 zijn te verklaren doordat in tabel 4.1 het speciaal onderwijs niet is meegenomen, in figuur 4.2 is dit wel meegenomen.

Figuur 4.2 In- en uitstroom diplomabezit schoolzwemmen Rotterdam 2015-2016.

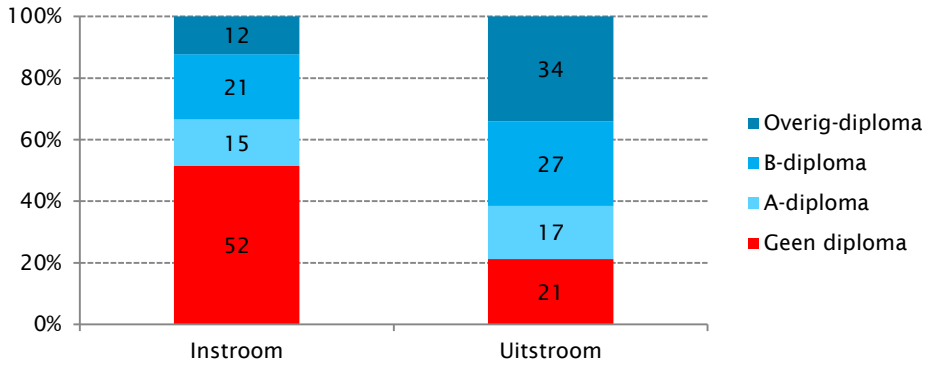

Bron: Gemeente Rotterdam, 2016.

Kosten

De gemeente Rotterdam neemt de volledige kosten voor het schoolzwemmen op zich. Er is geen ouderbijdrage of bijdrage van scholen. Het budget voor schoolzwemmen behoort tot de begroting van 'Onderwijs'. Na de verkoop van de schoolzweminstructiebaden, is voor het schoolzwemmen geld vrijgekomen. Dit werd in een eerder stadium ter financiering gebruikt. Tegenwoordig behoort het tot het reguliere afdelingsbudget. In 2016 is in totaal 1,7 miljoen euro begroot voor het zwemdeel van schoolzwemmen. Aan vervoerkosten wordt bovenop deze 1,7 miljoen euro, 487.600 euro uitgegeven.

Zwembaden zijn een grote kostenpost voor de gemeente. In Rotterdam zorgt het schoolzwemmen voor bezetting van de zwembaden overdag. Dit draagt bij aan een lager exploitatietekort van de zwembaden. Bij afschaffing van het schoolzwemmen wordt het exploitatietekort groter. Er zal dus altijd geld bij de zwembaden bij moeten, daarom wordt schoolzwemmen een goede investering gevonden. Door het Mulier Instituut is eerder berekend dat Rotterdam in 2030 een tekort heeft aan zwemwatercapaciteit voor leszwemmen. Bij afschaffing van het schoolzwemmen zou dit probleem oplopen van een tekort van 3 procent aan zwemwater naar een tekort van 26 procent (Breedveld et al., 2016). Dit betekent praktisch dat als het schoolzwemmen zou worden afgeschaft, in Rotterdam in 2030 vier 6-banenbaden meer nodig zijn om in leszwemmen te kunnen voorzien. Daarnaast moeten in Rotterdam bij afschaffing van het schoolzwemmen nieuwe gymzalen worden gebouwd, dat ook extra investeringen vraagt.

Schoolzwemprotocol

Schoolzwemmen is een verantwoordelijkheid van zwembad, zwemonderwijzer en groeps- of vakleerkracht die dit begeleidt. De gemeente Rotterdam heeft naast het landelijke schoolzwemprotocol ook een eigen 'convenant schoolzwemmen'. Momenteel is de gemeente bezig met het actualiseren van dit convenant, zodat het voor alle partijen duidelijk is wat hun verantwoordelijkheden binnen het schoolzwemmen zijn. Hierbij wordt de groeps- of vakleerkracht geïnformeerd om beter duidelijk te maken wat de verantwoordelijkheden inhouden.

Busvervoer

De gemeente Rotterdam bepaalt welke scholen in aanmerking komen voor busvervoer. Hiervoor hanteren zij een straal van 1,5 kilometer met daarbij enkele uitzonderingen wanneer de leerlingen op weg naar het zwembad in een gevaarlijke situatie komen. Het busvervoer gaat per aanbesteding. Hierin staat kwaliteit van het vervoer voorop, zodat de lestijd zo efficiënt mogelijk kan worden benut.

4.3 Den Haag

Ook in Den Haag kent het schoolzwemmen een lange traditie. De gemeente Den Haag acht schoolzwemmen met name van belang voor de veiligheid van kinderen. Daarnaast wordt het schoolzwemmen gezien als een aanvulling op het bewegingsonderwijs. Kinderen in de groepen 5 en/of 6 die aan schoolzwemmen deelnemen, krijgen hierdoor één uur extra beweging.

Motieven

Veiligheid is het belangrijkste motief voor de gemeente Den Haag om het schoolzwemmen te ondersteunen. De gemeente geeft aan dat, het als stad aan zee, belangrijk is de verantwoordelijkheid te nemen om de zwemvaardigheid te ondersteunen. Het doel van het schoolzwemmen is om de zwemachterstand, in termen van diplomabezit, in de stad ten opzichte van landelijke cijfers te verkleinen. Eén van de zaken die de gemeente constateert, is dat het niet enkel het gebrek aan financiële middelen is waardoor kinderen geen zwemdiploma halen. In de stad zijn immers andere vangnetregelingen voor de zwemles aanwezig. Ouders hebben vaak ook geen tijd om met de kinderen naar de zwemles te gaan. Door het schoolzwemmen is de kans groter dat kinderen een zwemdiploma halen.

Deelname

In het schooljaar 2014-2015 namen 119 scholen van de ongeveer 160 scholen in de stad deel aan schoolzwemmen. Dit betekent een deelnamepercentage van bijna 75 procent: zo'n 7.000 kinderen. Dit deelnamepercentage is hoger dan in de gemeente Amsterdam, maar lager dan het aandeel scholen dat in Rotterdam deelneemt. Het deelnamepercentage in Den Haag is dalende. Minder scholen doen mee aan schoolzwemmen dan voorheen. De Onderwijsinspectie is belangrijkste reden die de gemeente hiervoor noemt. Het schoolzwemmen is niet een van de onderwerpen waarop de scholen beoordeeld worden door de inspectie. Hierdoor neemt het enkel tijd weg van de onderwerpen waarop scholen wel beoordeeld worden. De keuze wordt dan snel gemaakt om meer in te zetten op deze onderwerpen en minder in te zetten op schoolzwemmen. De gemeente geeft wel aan dat op de scholen die niet aan het schoolzwemmen deelnemen, over het algemeen veel kinderen zitten die al een diploma hebben.

Voor de gemeente biedt een kleiner aantal scholen dat aan het schoolzwemmen deelneemt ook mogelijkheden. Doordat minder scholen meedoen, maar totaal wel eenzelfde budget wordt gehanteerd, kan voor de deelnemende scholen het schoolzwemmen worden uitgebreid van 35 minuten naar 45 minuten per les. Het blijft hierbij belangrijk dat alle kinderen in Den Haag veilig zijn. De gemeente geeft aan dat wanneer een school met een laag diplomabezit met schoolzwemmen stopt, een gesprek wordt gevoerd of de school via maatwerk toch kan blijven zwemmen.

Vorm

In Den Haag kunnen scholen kiezen voor een éénjarige of tweejarige cursus. Dit betekent dat kinderen in groep 5 en/of groep 6 schoolzwemmen aangeboden krijgen. Het is een bewuste keuze van de gemeente om het schoolzwemmen in groep 5 te laten beginnen, aangezien ouders dan eerst hun eigen verantwoordelijkheid kunnen nemen ten aanzien van zwemvaardigheid. Als zij dit niet doen, dan zijn de kinderen in groep 5 volgens de gemeente oud genoeg om in een periode van 37 weken een diploma te kunnen halen. De leerlingen krijgen 37 weken schoolzwemmen aangeboden van 35 of 45 minuten. Na de één- of tweejarige cursus bestaat nog een vangnetregeling waarin kinderen die hun diploma niet hebben gehaald, nog een jaar aan het schoolzwemmen kunnen deelnemen tot zij hun diploma hebben gehaald. Ook biedt de gemeente nog aanvullend aanbod aan, zoals:

- Turbozwemmen van 3 x 2 uur, in de korte vakanties
- Zaterdagvangnet: extra les voor kinderen die bij het schoolzwemmen achterblijven. Deze lessen zijn ook voor kinderen die niet meer aan schoolzwemmen deelnemen of waarvan de

school geen schoolzwemmen aanbiedt een ondersteuning op het behalen van het zwemdiploma.
- Aanbod voor nieuwkomers die na groep 5 op school komen. Zij krijgen ook de mogelijkheid om aan het schoolzwemmen deel te nemen.

De groepsleerkracht speelt een belangrijke rol om de kinderen die in aanmerking komen voor de extra regelingen te bereiken. Contact met de ouders gaat via de groepsleerkracht. Op school worden briefjes meegegeven met een uitnodiging. De gemeente ziet met name in zwembad 'de Houtzagerij' dat de vangnetten effectief zijn. Veel scholen zijn rondom dit zwembad gesitueerd, kinderen kunnen vaak lopend naar het zwembad toe. Wanneer kinderen verder moeten reizen om naar het zwembad te komen, is de effectiviteit van de maatregel van het extra aanbod minder. Het voordeel voor de gemeente is dat zij hun bezetting kunnen aanpassen en zo meer mensen in de Houtzagerij inzetten en minder mensen in de overige zwembaden.

In Den Haag wordt schoolzwemmen ook aangeboden aan het speciaal onderwijs en de regionale expertisecentra die in de stad zijn gevestigd. Deze regionale expertisecentra kennen van de gemeente een iets andere rol. De gemeente voorziet in het zwemwater en in het vervoer, maar de zwemonderwijzer komt van de school. De kinderen op deze scholen hebben vanwege specialistische beperkingen meer begeleiding nodig.

Kwaliteitsborging
Schoolzwemmen vereist maatwerk, dit is duur en op het onderwijs wordt veel bezuinigd. Ondanks de bezuinigingen op schoolzwemmen, blijft de gemeente Den Haag wel positief over het schoolzwemmen, maar wordt wel bezuinigd op bijvoorbeeld onderwijsassistenten en conciërges. Vroeger bleven kinderen die al een diploma hadden tijdens het schoolzwemmen op school, maar dit kan niet meer, geeft de gemeente Den Haag aan. Het is daarom van belang om ook deze groep kinderen (die al zwemvaardig is) tijden de schoolzwemlessen maatwerk te bieden.

In Den Haag wordt enkel in de gemeentelijke baden schoolzwemmen aangeboden. Deze baden geven allen het NPR|NRZ-zwemdiploma af. De zwembaden zijn bezig met een verbeterplan en aanvraag voor de licentie zwem-ABC. Daarnaast werkt de gemeente ook aan een visie over de zwemles om het schoolzwemmen optimaal bij de leerdoelen aan te laten sluiten. De methode die bij het schoolzwemmen wordt onderwezen is uniform.

Jaarlijks worden de zwemonderwijzers die het schoolzwemmen onderwijzen bijgeschoold. Deze bijscholingen zijn algemene herhalingen van de doelen en verwachtingen, maar bieden ook verdiepende thema's zoals het werken met stuurkaarten. De gemeente voorziet in het geven van deze bijscholingen om de juiste doelen te benadrukken.

Cijfers
De gemeente Den Haag verzamelt cijfers op twee verschillende manieren. Ten eerste worden cijfers verzameld ten aanzien van het diplomabezit in Den Haag. Met behulp van deze cijfers kijkt de gemeente of scholen met een laag diplomabezit niet aan schoolzwemmen deelnemen. Naar aanleiding van deze uitkomsten pleegt de gemeente interventies. Ten tweede verzamelt de gemeente Den Haag cijfers via een leerlingvolgsysteem. Vanaf het schooljaar 2015-2016 werkt dit systeem digitaal, dit was een papieren systeem. Het digitale leerlingvolgsysteem is gekoppeld aan het kassasysteem van de zwembaden. In het papieren systeem kon uitsluitend het instroomniveau en het niveau van uitstroom goed in kaart worden gebracht. Door het digitale systeem kunnen de vorderingen per kind beter worden gemonitord. De cijfers over schoolzwemmen worden jaarlijks ter verantwoording gerapporteerd aan het college van burgemeester en wethouders. Uit deze cijfers blijkt onder meer dat het percentage

kinderen zonder diploma dat instroomt in het schoolzwemmen licht stijgt (tabel 4.2). Ook staat het resultaat van het schoolzwemmen per zwembad weergegeven (figuur 4.3).

Tabel 4.2 Instroom zonder diploma groep 5 in Den Haag (in procenten), per schooljaar

	'10-'11	'11-'12	'12-'13	'13-'14	'14-'15
Percentage zonder diploma	55	56	56	57	57

Bron: Gemeente Den Haag, 2015.

Figuur 4.3 Uitstroom percentage kinderen met minimaal diploma-A in Den Haag (in procenten)

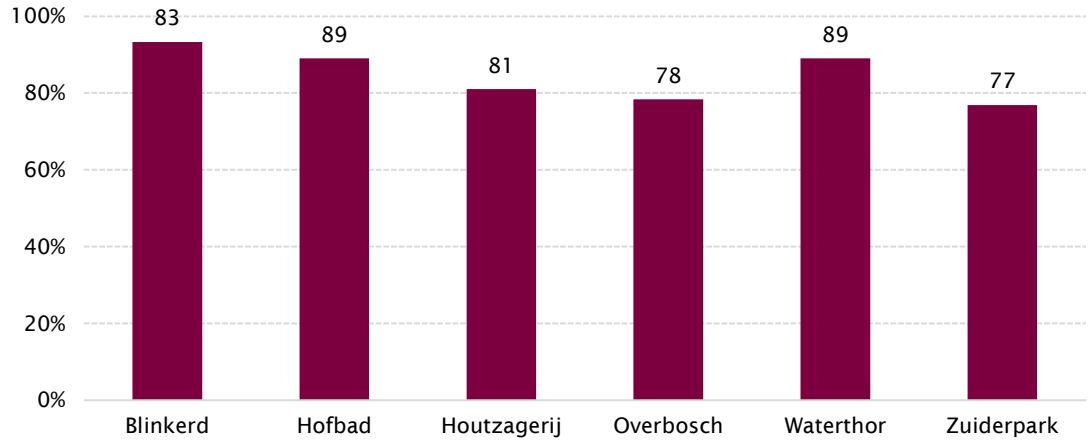

Bron: Gemeente Den Haag, 2015.

De gemeente geeft aan dat de uitkomsten van het leerlingvolgsysteem nog niet aan ouders worden gerapporteerd. De communicatie met ouders gaat via de groepsleerkracht. Deze leerkracht kan wel cijfers opvragen, maar dat wordt vaak niet gedaan. Meer transparantie is wel de wens, zodat ouders online de vorderingen van hun kind kunnen bekijken. Net zoals soms bij particuliere lessen al wordt aangeboden. Deze systemen zijn echter erg duur en voor het schoolzwemmen is dat niet reëel om die aan te schaffen.

Kosten

Het schoolzwemmen wordt bekostigd door de afdeling onderwijs. Dit is een bewuste keuze van de gemeente omdat het schoolzwemmen een onderwijsvoorziening is. Daarnaast zorgt deze bekostigingsstructuur voor een betere relatie tussen opdrachtgever en opdrachtnemer, aangezien de zwembaden bij sportbeleid zijn ondergebracht. Vanuit het onderwijsbeleid wordt jaarlijks zo'n 2 miljoen euro voor het schoolzwemmen begroot. Dit is een vrij constant bedrag dat ieder jaar wordt uitgekeerd.

De gemeente Den Haag kent een ouderbijdrage voor het schoolzwemmen. Dit zit in het busvervoer. Ouders dragen 22 euro per jaar bij. Indien zij dit niet kunnen bijdragen, wordt het bedrag kwijtgescholden.

Busvervoer

Ongeveer 65 procent van de leerlingen die aan het schoolzwemmen deelneemt, wordt met de bus naar het zwembad vervoert. Dit zorgt vaak voor veel tijdsverlies van de onderwijstijd. Ouders zijn hier vaak kritisch over. Het busvervoer voor het schoolzwemmen dient Europees aanbesteed te worden. Het is daarom van belang om een goede aanbesteding te schrijven. Hierin worden veel verwachtingen en

regels rondom vervoer geformuleerd. Zoals eerder aangegeven rekent de gemeente Den Haag een eigen bijdrage aan ouders voor het busvervoer.

4.4 Utrecht

De gemeente Utrecht kent een lange traditie in het schoolzwemmen. In 1985, bij het vervallen van de Rijksverplichting, is niet gekozen om het schoolzwemmen af te schaffen. Het doel van het schoolzwemmen is de zwemvaardigheid verbeteren. Hierin staat het streven naar minimaal een A-diploma voor alle leerlingen centraal. Het schoolzwemmen is echter geen garantie om een A-diploma te halen. De gemeente gaat uit van de verantwoordelijkheid van de burgers zelf. Ouders dienen eerst zelf verantwoordelijkheid te nemen voor de zwemvaardigheid, vervolgens kan de gemeente nog ondersteunen waar het nodig is. De gemeente zoekt momenteel naar hoe het schoolzwemmen het beste kan worden ingericht zodat de groep wordt bereikt die nog geen diploma heeft en waardoor het diplomabezit in de stad omhoog gaat.

Motieven
Het belangrijkste motief voor de gemeente Utrecht om schoolzwemmen aan te bieden is het belang van zwemvaardigheid van kinderen. Op een aantal scholen in bepaalde wijken is het diplomabezit lager dan het landelijk gemiddelde. Dit wil de gemeente verhogen. Door middel van schoolzwemmen worden kinderen en ouders bereikt waarvoor zwemles niet vanzelfsprekend is. Daarnaast is het schoolzwemmen voor de zwembaden van belang. Wanneer er geen schoolzwemmen is, is de verwachting dat er te weinig zwemwater beschikbaar is om te kunnen leszwemmen.

Deelname
In Utrecht doen in het schooljaar 2016-2017 39 van de 109 scholen aan schoolzwemmen mee. Dit is een percentage van bijna 36 procent. Dit is een stuk lager dan in de andere drie grote steden. Het schoolzwemmen staat in Utrecht open voor alle scholen, echter voor veel scholen is het een bewuste keuze om niet meer aan het schoolzwemmen deel te nemen. De gemeente geeft aan dat van veel scholen die niet meedoen het diplomabezit al hoog is. De gemeente zet voornamelijk in op het benaderen van scholen voor deelname waar het diplomabezit laag is. Het initiatief voor deelname ligt altijd bij de scholen.

Vorm
In Utrecht wordt het schoolzwemmen aangeboden aan leerlingen van groep 4. Zij krijgen een mogelijkheid tot 38 uur schoolzwemmen per jaar. De school heeft de keuze om een half jaar of een jaar schoolzwemmen af te nemen. Dit betekent voor kinderen één of twee uur zwemles per week. De gemeente Utrecht heeft op dit moment geen vangnetregelingen of flexibele regelingen voor scholen die aan het schoolzwemmen deelnemen. Wel hebben alle mensen uit Utrecht met een lage sociaaleconomische status de mogelijkheid om een U-pas aan te vragen. Met deze pas kunnen ook zwemlessen worden bekostigd. De ervaring van de gemeente leert dat hier voor zwemlessen niet veel gebruik van wordt gemaakt.

Cijfers
In Utrecht is tot 2012 een coördinator schoolzwemmen in functie geweest. Door bezuinigingen is deze functie opgeheven. Deze coördinator benaderde scholen actief voor deelname en verzamelde data over het schoolzwemmen. Deze dataverzameling is doorgegaan, ook na 2012, maar hier worden geen rapportages meer over gemaakt. De cijfers zijn er wel, maar worden niet gepubliceerd. De Jeugdgezondheidszorg (JGZ) verzamel ook data over zwemvaardigheid van alle kinderen in Utrecht. In groep 2, groep 4 en groep 7 wordt het diplomabezit van kinderen gemeten. Hieronder staat een kaartje van het diplomabezit per wijk in Utrecht in het jaar 2012.

Figuur 4.4 Percentage kinderen in groep 7 minimaal in bezit van één zwemdiploma.

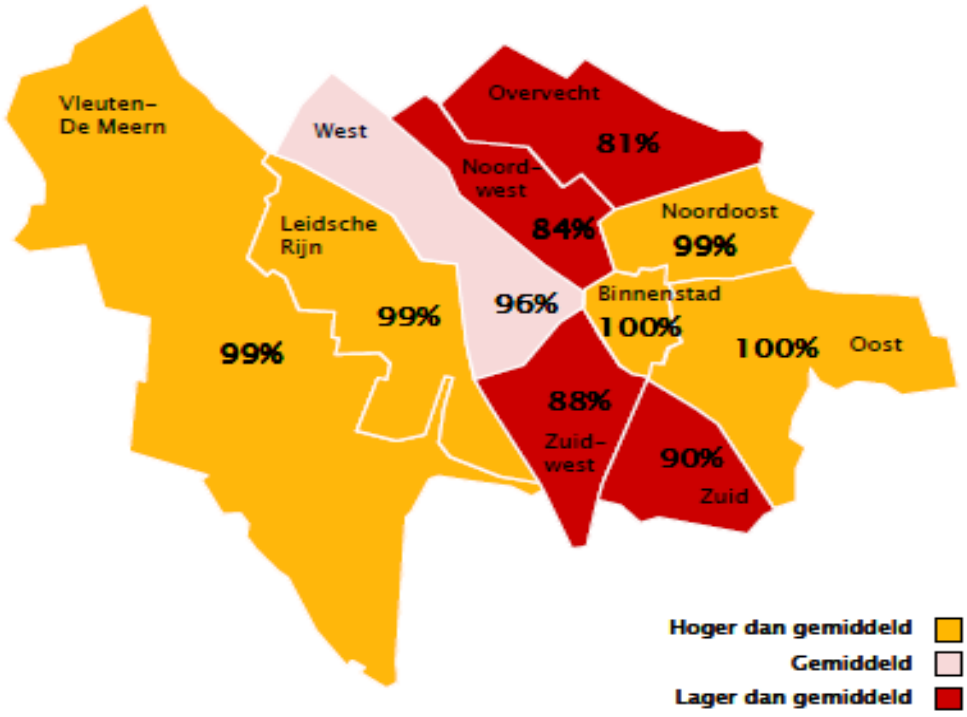

Bron: Gemeente Utrecht, 2012 (overgenomen uit publicatie).

Deze dataverzameling staat onder druk. De JGZ richt zich steeds meer op het risico voor het individuele kind. Diplomabezit wordt dan niet meer van hetzelfde belang gezien om uit te vragen. De verwachting is dat de meting voor groep 2 en groep 4 zal verdwijnen. De hoop van de gemeente is dat de groep 7-meting wel blijft bestaan, aangezien het waardevolle informatie oplevert over het aandeel kinderen dat zonder zwemdiploma de basisschool verlaat.

Een andere vorm van dataverzameling zit in klanttevredenheidsonderzoeken. Op scholen wordt eens in de twee jaar een klanttevredenheidsonderzoek gedaan. Hierin worden scholen die schoolzwemmen aanbieden apart benaderd om hun tevredenheid met het schoolzwemmen te peilen.

Kosten

De kosten voor het schoolzwemmen liggen bij de afdeling onderwijs. De gemeente Utrecht kent voor het schoolzwemmen geen ouderbijdrage. Binnen het huidige budget wordt voor het schoolzwemmen gezocht naar nieuwe mogelijkheden omdat de gemeente niet verwacht dat de politiek het budget voor schoolzwemmen zal vergroten. Binnen de gemeente ligt de taak voor het schoolzwemmen met name bij de uitvoerende instanties. Op het gebied van schoolzwemmen bestaat geen beleid. Professionele kennis bij een aantal uitvoerders staat centraal. Schoolzwemmen is wel een van de onderwerpen die in de zwemvisie wordt meegenomen die eind 2017 door de gemeente wordt opgeleverd.

Schoolzwemprotocol
De verantwoordelijkheid voor kinderen tijdens het schoolzwemmen is een moeilijk punt. Een schoolzwemprotocol bestaat, maar de gemeente Utrecht werkt zelf ook aan het ontwikkelen van een protocol. Het is belangrijk dat er goed op wordt toegezien de veiligheid van kinderen tijdens het schoolzwemmen te waarborgen.

Busvervoer
Bijna alle kinderen die deelnemen aan het schoolzwemmen in Utrecht gaan met de bus naar het zwembad toe. De gemeente en de scholen zijn tevreden over het busvervoer in Utrecht. Een goede aanbesteding is de basis voor goed busvervoer. De gemeente geeft aan dat het belangrijk is precies duidelijk te maken wat in een aanbesteding de verwachtingen zijn.

4.5 Vijf andere gemeenten

Voor dit onderzoek zijn vijf andere gemeenten benaderd die nu schoolzwemmen aanbieden. Deze gemeenten hebben in de vragenlijst aangegeven mee te willen werken aan vervolgonderzoek. De gemeenten zijn geselecteerd op basis van gemeentegrootte. Door middel van interviews bij andere gemeenten naast de G4 wordt niet alleen het schoolzwemmen in de grote gemeentes, maar ook in de kleinere gemeentes weergegeven. Dit biedt mogelijk meer diversiteit in de redenen voor het aanbieden van schoolzwemmen. Aan deze gemeenten zijn telefonisch acht vragen gesteld om een beeld te krijgen hoe het schoolzwemmen eruitziet en wat de belangrijkste motieven zijn om het schoolzwemmen te ondersteunen. Per gemeenten is de situatie geschetst en wordt een idee gegeven van het schoolzwemmen en de toekomst van het schoolzwemmen.

Venlo

In de gemeente Venlo is het schoolzwemmen met name ingericht voor het speciaal onderwijs. In principe mogen alle scholen aan het schoolzwemmen meedoen, maar de scholen met een hoog leerlingengewicht komen als eerste in aanmerking. De gemeente betaalt de kosten voor het zwembad en de zwemonderwijzer. De school en de ouders dragen de kosten voor het busvervoer. Het merendeel van de scholen in het primair onderwijs geeft aan geen behoefte te hebben aan schoolzwemmen. De gemeente geeft aan dat het belangrijkste argument is dat het lestijd kost.

Het doel van het schoolzwemmen is de doelstelling te ondersteunen dat alle leerlingen de basisschool met een zwemdiploma dienen te verlaten. De gemeente geeft aan dat dit niet altijd lukt. Het aantal kinderen met minimaal een diploma-A stagneert tussen de 93 en 95 procent. De gemeente geeft aan dat een belangrijke reden hiervoor de culturele achtergronden van mensen is. Het zwemmen zit niet overal in de cultuur. Het zwemmen is volgens de gemeente Venlo in eerste instantie een verantwoordelijkheid van de ouder. Daarnaast kan de school de verantwoordelijkheid deels overnemen door voor schoolzwemmen te kiezen. De gemeente ondersteunt financieel en speelt op deze manier een rol. Naast de regeling van het schoolzwemmen kent de gemeente Venlo ook een zwemvangnetregeling via het Jeugdsportfonds. Hier kan geld vrij worden gemaakt voor zwemles.

Voor de toekomst is de verwachting dat in schoolzwemmen minder wordt geïnvesteerd. Het nieuwe zwembad in de gemeente wordt in de markt gezet. Als een private partij dit gaat exploiteren, geeft de gemeente aan het schoolzwemmen niet meer te ondersteunen. De school zal het dan zelf met behulp van de ouders moeten bekostigen. Dit zou kunnen betekenen dat scholen afhaken.

Emmen

In de gemeente Emmen is in 2015 natte gymles ingevoerd. De gemeente geeft aan dat dit politiek gezien anders ligt dan het invoeren van schoolzwemmen. Het doel is niet het behalen van een diploma, maar het doel is om te bewegen. De verantwoordelijkheid voor het behalen van een diploma ligt bij de ouders. De natte gymles is ingesteld voor scholen die op loop-/fietsafstand van het zwembad liggen.

De natte gymles bestaat uit tien weken sport- en spelactiviteiten in het zwembad. Het wordt aangeboden aan de groepen 6, 7 en 8. De gemeente geeft aan dat het in beweging krijgen van de kinderen de voornaamste reden is dat de natte gymles is ingevoerd. Daarnaast zorgt het ook voor invulling van de programmering van de zwembaden overdag. De gemeente is tevreden met het invoeren van de natte gymles. Ze hadden namelijk het idee dat 60 tot 70 procent van de kinderen na hun diploma niet meer in het zwembad komt. De gemeente geeft aan dat de natte gymles een positief effect heeft op het behouden van vaardigheden. Bijna alle kinderen die aan de natte gymles deelnemen, hebben al een diploma. De bijdrage van de natte gymles wordt voor het grootste deel door de gemeente betaald. Het overige bedrag komt uit het budget Brede School. De scholen betalen voor de natte gymles uit dit budget 1,50 euro per kind. De ouders hoeven niet mee te betalen.

Voor de toekomst geeft de gemeente Emmen aan meer in de natte gymles te willen investeren. Momenteel wordt een te beperkte groep bereikt, doordat de financiën niet voldoende zijn. Het is echter wel lastig om deze financiering voor het schoolzwemmen veilig te stellen. Politiek is het thema bewegen bij kinderen belangrijk, maar er worden te weinig middelen vrijgemaakt om veranderingen te kunnen doorvoeren.

Nunspeet

Het aanleren en behouden van zwemvaardigheid zijn de belangrijkste doelstellingen van het schoolzwemmen in Nunspeet. Het schoolzwemmen wordt in de groepen 5 en 6 gegeven in plaats van een uur gymonderwijs. De kinderen die nog geen diploma hebben, krijgen les om het diploma te behalen; de kinderen met diploma krijgen meer een soort natte gymles. Een tijd lang was de vraag naar schoolzwemmen groter dan de mogelijkheden die de gemeente had. Hierdoor is de keuze gemaakt om de grotere scholen alle jaren schoolzwemmen aan te bieden en om de kleinere scholen om het jaar schoolzwemmen aan te bieden. Tegenwoordig is de vraag wat minder geworden en kunnen alle scholen worden ingepland.

De belangrijkste motieven om het schoolzwemmen aan te bieden, zijn het behouden van de zwemvaardigheid en het stimuleren van groepen die van oudsher minder zwemmen, zoals bijvoorbeeld de reformatorische scholen. In de gemeente is geen discussie over het afschaffen van schoolzwemmen: het wordt belangrijk gevonden om in de vaardigheden van kinderen te investeren. Voor de toekomst worden geen veranderingen verwacht.

Op dit moment kent de gemeente Nunspeet geen vangnetregeling. Zij zijn wel op zoek naar mogelijkheden hiervoor, aangezien zij van ouders die het schoolzwemmen te laat vinden aanvragen krijgen voor financiering van de zwemles. Het is belangrijk om de groep minima hierin te kunnen voorzien. De gemeente denkt dat het Jeugdsportfonds hier een oplossing voor zou zijn.

Cuijk

Het belangrijkste motief voor de gemeente Cuijk om het schoolzwemmen te ondersteunen zit in het cognitief en motoriek ondersteunen van kinderen. Daarnaast heeft de gemeente afspraken met de exploitant van het zwembad over het aanbieden van schoolzwemmen. Ook is Cuijk een waterrijke omgeving waardoor de gemeente het belangrijk vindt dat kinderen zich kunnen redden.

In Cuijk wordt schoolzwemmen aan leerlingen in groep 5 aangeboden. Zij krijgen gedurende 36 weken per jaar schoolzwemmen aangeboden. De kinderen die nog geen diploma hebben, gaan oefenen voor het zwemdiploma en de kinderen met diploma krijgen een natte gymles met sport- en spelactiviteiten. Tijdens het schoolzwemmen wordt niet afgezwommen. Dit gebeurt bij de reguliere zwemles. De gemeente regelt het busvervoer en zorgt voor de betaling van zwembad en zwemonderwijzer. In totaal doen elf scholen mee met schoolzwemmen, van deze elf scholen gaan er negen met de bus.

Scholen doen graag mee aan het schoolzwemmen omdat het gratis is. Binnen de gemeente is er één wijk waar kinderen qua diplomabezit achterblijven. Voor de kinderen in deze wijk is schoolzwemmen van groot belang. Voor de toekomst is het de verwachting dat het schoolzwemmen in Cuijk gaat veranderen. Er is een discussie gevoerd over bezuinigingen op het schoolzwemmen. Eind 2018 loopt de huidige overeenkomst met het zwembad af. De verwachting is dat de discussie dan weer oplaait. Scholen stoppen liever met schoolzwemmen, dan dat zij mee moeten betalen.

De gemeente Cuijk kent een vangnetregeling voor kinderen die binnen het schoolzwemmen het diploma niet halen. Zij mogen in groep 6 weer schoolzwemmen totdat zij het diploma halen. Dit is maar een zeer beperkte groep. Het is een groep die meestal vanwege religieuze of financiële kwesties geen zwemdiploma heeft gehaald via particuliere lessen. Daarnaast bestaat voor mensen met gebrek aan financiële middelen ook een ‘declaratiefonds’ om hun kinderen te laten sporten. Hieruit kan de zwemles worden gefinancierd.

Menterwolde

In de gemeente Menterwolde is het schoolzwemmen sinds 1985 ondersteund. De gemeente betaalde de badhuur en de zwemdocent. Een minderheid van de scholen nam deel, in 2015 waren dit nog maar drie scholen. Inmiddels is het schoolzwemmen in deze gemeente afgeschaft. Door een andere exploitant in het zwembad is het schoolzwemmen te duur geworden. De scholen kunnen het niet betalen en de gemeente heeft aangegeven het niet te willen betalen. Oorspronkelijk bestond de gemeente Menterwolde uit meerdere kleinere gemeenten. Op het moment dat zij zijn samengegaan, werd in één van de gemeenten het schoolzwemmen nog aangeboden. Dit is een tijd lang zo gebleven, maar toen de kosten omhoog zouden gaan, is gekozen om het schoolzwemmen stop te zetten.

In de gemeente waren wel andere regelingen om de zwemvaardigheid te ondersteunen. Kinderen mochten op kosten van de gemeente het zwemdiploma A en B behalen. Alle kosten waren voor de gemeente. Dit is per 1 februari 2017 afgeschaft. De reden hiervoor is dat de financiën er niet zijn. Er zijn geen nieuwe regelingen voor in de plaats gekomen. In januari 2018 gaat de gemeente weer herindelen, wellicht dat er dan nieuwe regelingen komen.

4.6 Samenvatting

Dit hoofdstuk biedt een inzicht in de vormgeving van het schoolzwemmen in de vier grootste gemeenten in Nederland. In Amsterdam. Rotterdam, Den Haag en Utrecht is te zien dat het deelnamepercentage van scholen varieert tussen de 36 en 92 procent. Wat betreft diplomabezit, zitten deze gemeenten rond de 90 procent. Hiermee is het diplomabezit in deze steden iets lager dan het landelijk gemiddelde van 95 procent. Op het gebied van investeringen is te zien dat Amsterdam, Rotterdam en Den Haag allen rond de 2 miljoen euro per jaar in schoolzwemmen investeren.

Daarnaast wordt voor enkele gemeenten in Nederland inzicht geboden in redenen om schoolzwemmen aan te bieden. Hiervoor bestaan verschillen tussen de grote gemeenten en de kleinere gemeenten. Dit heeft veelal te maken met het doel van het schoolzwemmen. In de grote steden richt het schoolzwemmen zich met name op het aanleren van vaardigheden die kinderen anders wellicht niet zouden aanleren. In de kleinere gemeenten is veel meer een focus op bewegen en gymles te zien. Wat alle gemeenten met elkaar gemeen hebben, is dat ze aangeven dat wanneer er geen schoolzwemmen wordt aangeboden, de zwembaden nog steeds geld kosten, dus dat het schoolzwemmen een goede manier is om invulling te geven aan het exploitatietekort.

De voorbeelden in dit hoofdstuk zijn geen uitputtende lijst; er zijn nog veel meer varianten waarop het schoolzwemmen kan worden aangeboden. Voorbeelden van nieuwe vormen van schoolzwemmen zijn bijvoorbeeld te zien bij Hengelo Sport[2] en bij het concept Swimp2play[3]. In deze concepten is schoolzwemmen een natte gymles waarin het zwemdiploma niet centraal staat. Deze gymles wordt aan meerdere groepen, soms zelf alle groepen van de basisschool, aangeboden en het doel is om basisvaardigheden in zwemveiligheid te verkrijgen en op een leuke en speelse manier te behouden. Binnen het project NL Zwemveilig neemt het Kenniscentrum Sport de rol op zich om praktijksituaties omtrent zwemveiligheid te beschrijven. Hierin beschrijven zij onder andere ook *best practices* op het gebied van schoolzwemmen.

[2] Voor meer informatie zie: http://www.hengelosport.nl/

[3] Voor meer informatie zie: http://swim2play.nl/swim2play.nl/

5. Samenvatting en conclusie

Het doel van dit onderzoek is om inzicht te krijgen in de huidige stand van zaken in het schoolzwemmen en om zicht te krijgen op de wijze waarop schoolzwemmen lokaal vorm krijgt, primair in de 'G4', maar ook daarbuiten. Voor het onderzoek zijn bij scholen en gemeenten enquêtes afgenomen. In aanvulling daarop heeft bij de 'G4' (documentanalyse, vraaggesprekken) en bij vijf andere gemeenten (telefonische interviews) verdiepend onderzoek plaatsgevonden.

Wie biedt nog schoolzwemmen aan?
Het aandeel gemeenten dat schoolzwemmen ondersteunt en het aandeel scholen dat schoolzwemmen aanbiedt is gedaald sinds het schoolzwemmen niet meer door de Rijksoverheid verplicht is gesteld. In 2016 neemt 32 procent van de scholen deel aan het schoolzwemmen en ondersteunt nog 30 procent van de gemeenten het schoolzwemmen. In Amsterdam, Rotterdam en Den Haag biedt nog een ruime meerderheid van de scholen schoolzwemmen aan en worden zij daarin met gemeentelijk beleid actief ondersteund. De gemeente Utrecht heeft ook een schoolzwembeleid, maar is daarin minder proactief dan de andere steden uit de G4. In het algemeen kan worden gesteld dat hoe minder stedelijk de gebieden zijn, hoe minder scholen schoolzwemmen aanbieden. De G4 investeert in schoolzwemmen omdat zij herkennen dat het diplomabezit in delen van de stad achterblijft ten opzichte van het landelijk gemiddelde. Hierbij gaat het met name om wijken waar gezinnen met een lage sociaaleconomische status wonen.

Scholen die schoolzwemmen al hebben afgeschaft, geven aan dat dit veelal vanuit een gebrek aan financiën is gebeurd. Gemeenten geven aan dat minder in het schoolzwemmen wordt geïnvesteerd of dat het schoolzwemmen wordt afgeschaft omdat te weinig financiering beschikbaar is en omdat er twijfels zijn over het rendement van schoolzwemmen. De belangrijkste redenen voor scholen die nu schoolzwemmen aanbieden om het af te schaffen of de investering te verminderen, is dat het schoolzwemmen ten koste gaat van andere vakken en dat het moeilijk te organiseren is. Van de ondervraagde scholen die nog schoolzwemmen aanbieden, gaf in het najaar van 2016 bijna een vijfde van de scholen aan in de toekomst minder in schoolzwemmen te zullen investeren (7%) of het af te schaffen (11%). 2 procent verwachtte meer te gaan investeren in schoolzwemmen. Onder de gemeenten was het beeld iets meer in evenwicht[4].

Hoe ziet het schoolzwemmen eruit?
Uit de cijfers is op te maken dat tijdens het schoolzwemmen niet meer alleen het diplomazwemmen aan bod komt, maar dat op steeds meer scholen en in steeds meer gemeenten 'natte gymles' een rol speelt. Het doel van deze twee activiteiten is verschillend. Schoolzwemmen leidt op tot een diploma, terwijl 'natte gymles' zich meer richt op zwemmen als bewegingsonderwijs. Ook is in het aantal weken dat kinderen schoolzwemmen en de groepen waarin schoolzwemmen wordt gegeven, een onderscheid te maken. Aan een merendeel van de kinderen wordt schoolzwemmen een jaar lang aangeboden. Er is ook een groot deel dat schoolzwemmen een half jaar krijgt aangeboden en een deel dat een 'korte cursus' doet. Schoolzwemmen wordt het vaakst aangeboden in de groepen 4, 5 en 6. Vaak krijgen twee groepen per school schoolzwemmen aangeboden. Kinderen krijgen gemiddeld twintig uur schoolzwemmen

[4] Van de gemeenten met schoolzwemmen verwacht 13% meer te gaan investeren, 13% verwacht minder te gaan investeren en 4% verwacht dat schoolzwemmen wordt afgeschaft. 69% verwacht dat er weinig zal veranderen.

aangeboden, als alleen wordt gekeken naar de scholen die ook daadwerkelijk schoolzwemmen aanbieden. Op basis van deze gegevens is te zien dat schoolzwemmen tegenwoordig minder een vorm van diplomazwemmen en meer een vorm van natte gymnastiek aanneemt.

Financiën spelen in het aanbieden van schoolzwemmen een belangrijke rol. Wanneer geen geld vanuit de gemeente naar het schoolzwemmen gaat, houdt het schoolzwemmen meestal op te bestaan. Scholen en gemeenten hebben een ander idee over de huidige en de ideale kostenverdeling voor het schoolzwemmen. Scholen geven aan dat drie kwart van de huidige kosten bij de gemeente ligt; de overige kosten worden vooral gedragen door scholen en voor een klein deel door de ouders. Scholen zouden graag zien dat gemeenten meer van de kosten op zich nemen, zodat het aandeel van de scholen kleiner wordt. Gemeenten zien dat op dit moment 90 procent van de kosten voor hun rekening komt. Zij zouden dit willen terugbrengen tot drie kwart en de overige kosten neerleggen bij de scholen en ouders. De gemeenten Amsterdam, Rotterdam en Utrecht betalen het schoolzwemmen en het vervoer volledig. In Den Haag wordt het vervoer door de ouders betaald, met mogelijkheden tot compensaties. Deze steden investeren bewust in het schoolzwemmen omdat zonder investering vanuit de gemeente het schoolzwemmen niet kan blijven bestaan.

Argumentatie vóór schoolzwemmen
Gemeenteambtenaren benoemen unaniem dat de verantwoordelijkheid voor het leren zwemmen bij de ouders ligt, en dat hun rol primair ondersteunend is. Ook de rol van het Rijk wordt ondersteunend gezien. Op basis van de gevoerde gesprekken vallen drie verschillende argumentatielijnen te onderscheiden waarom gemeenten in schoolzwemmen investeren: diplomabezit verhogen, bewegen en financiële redenen.

Bij reden 1, diplomabezit verhogen, wordt het schoolzwemmen primair ingezet om het diplomabezit van kinderen te verhogen. Gemeenten signaleren dat in delen van hun stad het diplomabezit achterblijft bij het landelijk gemiddelde. De redenen hiervoor zit in de volgende aspecten (zie ook: Wisse, Elling & Van den Dool, 2009):

- Cultureel aspect: sommige groepen in de samenleving zien onvoldoende noodzaak om hun kinderen particuliere zwemles te laten volgen en/of verwachten dat de school voor zwemles zorgt;
- Economisch aspect: ouders hebben onvoldoende financiële middelen om hun kinderen naar particuliere zwemles te laten gaan;
- Tijdsaspect: ouders hebben te weinig tijd om met hun kinderen naar zwemles te gaan.

Met name in de vier grote steden zijn deze aspecten als belangrijke redenen genoemd om schoolzwemmen aan te blijven bieden. De meerwaarde van het schoolzwemmen is hierbij voornamelijk dat groepen die anders niet naar het zwembad zouden komen en geen zwemles zouden krijgen, door het schoolzwemmen wel in staat worden gesteld zwemvaardig te worden.

Reden 2, bewegen, wordt met name door de kleinere gemeenten onderstreept. Zwemles wordt in die visie ook gezien als een middel om kinderen meer en anders te laten bewegen. Het schoolzwemmen kan er daarbij voor zorgen dat kinderen die al enige tijd geleden zwemles hebben genoten, hun zwemvaardigheden onderhouden.

Reden 3, financiële redenen: een argument dat door alle gemeenten op het gebied van financiën wordt aangedragen is dat het schoolzwemmen een manier is om als gemeente bij te dragen aan een betere bezetting van het zwembad. Elke gemeente moet geld investeren in zwembaden (Van der Werff & Breedveld, 2013). Veel zwembaden hebben te maken met piekgebruik in de avonden en weekenden, terwijl het bad doordeweeks overdag capaciteit over heeft. Door schoolzwemmen aan te bieden, wordt

deze disbalans deels gecompenseerd. Schoolzwemmen levert extra inkomsten op voor het zwembad waardoor het exploitatietekort (lees: de gemeentelijke subsidie) kan worden teruggedrongen. Daarnaast zorgt de vulling van het zwembad met schoolzwemmen overdag dat de druk op het zwemwater in de avonden en weekeinden kleiner wordt. Rotterdam en Utrecht geven aan dat wanneer er geen schoolzwemmen zou worden aangeboden er te weinig zwemwater beschikbaar is om in alle zwemlessen te voorzien. In Rotterdam zouden zelfs vier extra 25-meterbaden moeten worden gebouwd om dit tekort op te lossen[5].

Hoe verder?

Met dit onderzoek hebben we willen bijdragen aan een beter inzicht in wat schoolzwemmen in Nederland betekent: in welke mate wordt nog schoolzwemmen aangeboden, en hoe krijgt schoolzwemmen vorm. De laatste keer dat een dergelijke studie was uitgevoerd, dateerde van twee decennia geleden (Crum, 1997). Daarmee biedt dit onderzoek een basis voor verder onderzoek naar schoolzwemmen en voor het politieke debat over schoolzwemmen.

Het is daarbij van belang om te blijven monitoren hoe schoolzwemmen zich in Nederland ontwikkelt, niet alleen kwantitatief, maar ook kwalitatief. De vrees die in 2013 door gemeenten werd geuit, dat op schoolzwemmen zou worden bezuinigd (Hoekman, 2013), lijkt deels te zijn uitgekomen: ook in de afgelopen jaren is het aandeel scholen dat schoolzwemmen aanbiedt verder gedaald. Dat maakt nieuwsgierig naar de plaats die schoolzwemmen inneemt in de nieuwe coalitieakkoorden, na de gemeentelijke verkiezingen van maart 2018. Enerzijds is er vrees dat bijvoorbeeld de verdrinking van een meisje in Rhenen in 2015 tijdens het schoolzwemmen[6] aanleiding zal zijn voor scholen (en gemeenten) om afstand te nemen van deze verantwoordelijkheid. Anderzijds krabbelt de Nederlandse economie weer op en komt er mogelijk weer meer financiële speelruimte bij gemeenten. De toegenomen onderzoeksmatige aandacht voor zwemveiligheid kan ertoe bijdragen dat zowel burgers, poltiek als lokale stakeholders anders tegen het schoolzwemmen gaan aankijken. Tegelijk moet worden vastgesteld dat veel basisscholen klagen over de hoeveelheid taken die ze krijgen toebedeeld, en niet lijken te zitten te wachten op een nog grotere belasting.

Het zou daarbij hebben geholpen als onlosmakelijk was vast komen te staan dat afschaffen van schoolzwemmen zou betekenen dat de zwemvaardigheid en zwemveiligheid van Nederlandse kinderen in het gedrang zou komen. In zijn algemeenheid kan die stelling niet wetenschappelijk worden onderbouwd (zie ook Wisse, 2009). Het diplomabezit in Nederland is niet afgenomen toen het schoolzwemmen werd afgeschaft. Sterker nog, het diplomabezit is toegenomen. Tegelijk kan worden vastgesteld dat kinderen die niet in Nederland zijn geboren of waarvan de ouders niet in Nederland waren geboren, alsmede kinderen die opgroeien in gezinnen met weinig financiële armslag, achterblijven in zwemvaardigheid en voor het zwemvaardig zijn meer afhankelijk zijn van het schoolzwemmen (Breedveld et al., 2015). Om die reden blijven de grotere gemeenten investeren in schoolzwemmen. Feitelijk doet zich binnen iedere gemeente de vraag voor of een 'vangnetregeling' niet op zijn plaats is, en hoe die regeling het beste kan worden vormgegeven. Ouders blijven

[5] Zie, voor een analyse van de zwemwatersituatie in de gemeente Rotterdam: Breedveld et al., 2016.

[6] 22 juni 2017 werden drie betrokken zwembadmedewerkers in 2017 schuldig bevonden aan nalatigheid tijdens de schoolzwemles. De twee leerkrachten zijn vrijgesproken (Rechtbank Midden Nederland, 2017 https://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:RBMNE:2017:3072).

eindverantwoordelijk voor het leren zwemmen van hun kinderen, maar scholen, kinderopvangorganisaties, gemeenten, en zwembaden,-scholen en -verenigingen spelen daar wel een belangrijke rol in. Goede lokale afspraken over die rollen, aanhakend bij de kracht van de diverse betrokken partijen, zijn daarbij essentieel. Daarbij doen zich goede voorbeelden voor en zijn nieuwe organisatievormen denkbaar - zoals de idee van natte gymlessen. Die vernieuwingen verdienen aandacht en moeten op hun merites worden beoordeeld. Alleen zo kan de zwemveiligheid van Nederlandse kinderen op effectieve – en voor kinderen en ouders plezierige - wijze worden geborgd.

Literatuurlijst

Adelmund, Y.I.J. (2001). *Schoolzwemmen; Brief staatssecretaris met de notitie 'Schoolzwemmen: vaardigheid en veiligheid.* Den Haag: Ministerie van OCW.

Breedveld, K. & Visser, K. & Tiessen-Raaphorst, A. & Hilhorst, J. (2015). *Zwemvaardigheid 2014. Factsheet 2015/8.* Utrecht: Mulier Instituut.

Breedveld, K. & Van der Werff, H. & Floor, C. & Bennenbroek, M. & Spreen-Brouwer, T. (2016). *Rotterdamse planningsnorm openbare zwembaden.* Utrecht/Zeist: Mulier Instituut/KNZB.

Boon, B (2005). *Het hoofd boven water houden. De stimuleringsregeling zwemvaardigheid 2002-2005 geëvalueerd.* Bennekom: NISB. Eindrapport effectmetingstimuleringsregelingzwemvaardigheid2002-2005.pdf

Bouman, A & Wilde, M. (2014). *Themagericht onderwijs slaat aan in Arnhem.* Zeist: KVLO.

Crum, B. (1991). *Schoolzwemmen en zwemvaardigheid. Een beschouwing over wenselijkheden en een verslag van een onderzoek naar de realiteit*. Werkgroep schoolzwemmen. Rijswijk: Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur (WVC)

Crum, B. (1997). *Schoolzwemmen en zwemvaardigheid II. Een kwestie van educatie en zorg*. Werkgroep schoolzwemmen. Rijswijk: Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur (WVC)

Dijksma, S. (2009). *Antwoorden op vragen van Langkamp en Smits (SP) over verplicht schoolzwemmen (nr. 2009Z14143)*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW).

Gemeente Amsterdam (2015). *Schoolzwemwerkplan 2015-2016.* Amsterdam. Schoolzwemmen achtergrondinformatie\Gemeenten\Amsterdam schoolzwemwerkplan_2015-2016.pdf

Gemeente Amsterdam (2016a). *Schoolzwemwerkplan 2016-2017.* Amsterdam.

Gemeente Amsterdam (2016b). *Rapportage diplomabezit 2015.* Amsterdam.

Gemeente Amsterdam (2017). *Intensivering schoolzwemmen.* Amsterdam.

Gemeente Den Haag (2014). *De Gezondheid van de Haagse Jeugd. Bijlage bij gezondheidsmonitor Den Haag 2014.* Den Haag. Schoolzwemmen achtergrondinformatie\Gemeenten\De_gezondheid_van_de_Haagse_jeugd_2014 (1).pdf

Gemeente Den Haag (2015). *Schoolzwemmen. Verslag 2014-2015.* Den Haag.

Gemeente Rotterdam (2016). *Schoolzwemmen. Inventarisatie diplomabezit 2015-2016.* Rotterdam.

Gemeente Utrecht (2015). *Zwemvaardigheid.* Utrecht.

Hoekman, R. (2013). *Recessiepeiling gemeenten 2013: doorwerking economische recessie op gemeentelijk sportbudget*. Utrecht: Mulier Instituut. Hoekman (2013) Recessiepeiling gemeenten 2013 - doorwerking economische recessie op gemeentelijk sportbudget.pdf

NL Zwemveilig (2016). *Doel NL Zwemveilig*. Geraadpleegd op: https://www.nlzwemveilig.nl/content/nl-zwemveilig

NRIT (2005). *Onderzoek Protocol Schoolzwemmen.* Breda: NRIT. *Protocol Schoolzwemmen 2005 brief2k-2005-doc-50876b.pdf*

Reddingsbrigade wil dat schoolzwemmen terugkomt. (26 augustus 2015) *nu.nl*. Geraadpleegd op: http://www.nu.nl/werk-en-prive/4113093/reddingsbrigade-wil-schoolzwemmen-terugkomt.html
Reddingsbrigade: 'Schoolzwemmen moet terugkomen.' (25 augustus 2016) *Eenvandaag*. Geraadpleegd op: http://binnenland.eenvandaag.nl/tv-items/68765/reddingsbrigade_schoolzwemmen_moet_terugkomen_

Riemersma, A. (2014). *Juf, gaan we weer zwemmen*. Zeist: KVLO.

Rouvoet, A. (2010). *Antwoorden op vragen van de leden Kooiman en Smits (SP) over het steeds slechter zwemmen van kinderen (2010Z10598)*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.
Schippers, E.I. (2013). *Antwoorden op de vragen van het lid Kooiman (SP) over het bericht dat kinderen steeds minder zwemvaardig zijn (ingezonden 25 juli 2013)*. Den Haag: Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Schippers, E.I. (2015). *Antwoorden op kamervragen van het Kamerlid Van Nispen (SP) over het bericht dat de reddingsbrigade schoolzwemmen terug wil om te voorkomen dat er nog meer kinderen verdrinken (ingezonden 1 september 2015)*. Den Haag: Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Schoolzwemmen naar historisch dieptepunt (17 juli 2012). *Trouw*. Geraadpleegd op: https://www.trouw.nl/home/schoolzwemmen-naar-historisch-dieptepunt~a56e3a4c/

Van der Valk, M. (2014). *Zwemgymlessen brengen meer*. Zeist: KVLO.

Van der Werff, H. & Breedveld, K. (2013). *Zwemmen in Nederland*. Utrecht: Mulier Instituut.

Van Engelshoven, I. (2016). *Rapportage schoolzwemmen 2014-2015*. Den Haag: gemeente Den Haag. Schoolzwemmen achtergrondinformatie\Gemeenten\Den Haag RIS290763 Rapportage schoolzwemmen 2014-2015.pdf

Van Ginniken, Z.J.M.S & Van der Werff, H. (2016). *Schoolzwemmen in Rotterdam. Visie vanuit het onderwijs*. Utrecht: Mulier Instituut.

Wisse, E. (2009). *Schoolzwemmen ter discussie: een onderzoek naar de meerwaarde van schoolzwemmen en vangnetregelingen, uitkomsten werkgroep D meten en registreren.* Utrecht: Mulier Instituut. Schoolzwemmen_ter_discussie.pdf

Wisse, E. & Elling, A. & Van den Dool, R. (2009). *Ik wil wel dat mijn kind leert zwemmen*. Utrecht: Mulier Instituut.

Bijlage 1: Vragenlijst scholen

Vragenlijst Scholen

Deze vragenlijst gaat in op het aanbod aan schoolzwemmen op scholen. Onder schoolzwemmen wordt verstaan alle (regelmatig terugkerende) zwemactiviteiten die door de school worden georganiseerd of waar de school actief bij betrokken is. Hier valt dus het zwemmen voor een diploma onder, maar ook een natte gymles of andere regelmatig terugkerende activiteiten in het zwembad waar de school bij betrokken is.

1. Heeft uw school schoolzwemmen (of neemt uw school deel aan het schoolzwemprogramma van de gemeente)?
   - ❑ Ja
   - ❑ Neen → *door naar vraag 17*

*** enkel voor scholen met schoolzwemmen ***

2. Is het schoolzwemmen erop gericht dat kinderen er een of meer zwemdiploma's halen?
   - ❑ Ja -> vraag 3
   - ❑ Nee, niet expliciet (meer 'natte gymles') -> vraag 4
   - ❑ Allebei (afhankelijk of kind al diploma heeft) -> vraag 3

3. Voor welke diploma leidt het schoolzwemmen op?
   - ❑ A
   - ❑ A en B
   - ❑ A, B en C
   - ❑ Anders, nl. …

4. Welke groep(en) nemen deel aan het schoolzwemmen?
   Meerdere antwoorden mogelijk
   - ❑ Groep 1 (4/5-jarigen)
   - ❑ Groep 2 (5/6-jarigen)
   - ❑ Groep 3 (6/7-jarigen)
   - ❑ Groep 4 (7/8-jarigen)
   - ❑ Groep 5 (8/9-jarigen)
   - ❑ Groep 6 (9/10-jarigen)
   - ❑ Groep 7 (10/11-jarigen)
   - ❑ Groep 8 (11/12-jarigen)

5. Is het schoolzwemmen voor de hele groep of alleen voor een deel van de leerlingen?
   - ❑ Voor de hele groep
   - ❑ Enkel voor het deel van de leerlingen zonder een diploma ('vangnet')

6. Hoe vaak in de week is er schoolzwemmen voor de betrokken kinderen/klassen?
   - ❑ Eens per week
   - ❑ Twee maal per week
   - ❑ Anders, namelijk……
   - ❑ Weet niet

7. Hoeveel tijd staat er in het zwembad ingeroosterd voor de zwemles (of de natte gymles) per keer?
   - ❑ Half uur
   - ❑ 45 - 50 minuten
   - ❑ Uur
   - ❑ Anders, namelijk. ……
   - ❑ Weet niet

8. Hoeveel tijd staat er op school ingeroosterd voor het schoolzwemmen, incl. vervoer van en naar school (per keer)?

   - …. Minuten (schatting toegestaan)

9. Hoeveel weken per jaar vindt schoolzwemmen plaats?

   ..... weken (schatten toegestaan)

10. Vindt het schoolzwemmen tijdens de lesuren plaats of daarbuiten?
    - ❑ Tijdens
    - ❑ Erbuiten
    - ❑ Combinatie
    - ❑ Weet niet

11. Als u met een of meer klassen gaat schoolzwemmen, hoe verplaatst u zich dan?
    - ❑ Lopend
    - ❑ Fiets
    - ❑ Auto's van ouders
    - ❑ Apart busvervoer voor de school
    - ❑ Regulier openbaar vervoer
    - ❑ Anders, namelijk…….

12. Zijn er rond de organisatie van schoolzwemmen ook ouders betrokken? (meerdere antwoorden mogelijk)
    - ❑ Ja, bij vervoer
    - ❑ Ja, voor ondersteuning leerkracht bij omkleden etc.
    - ❑ Ja, anders namelijk….
    - ❑ Nee

13. Is bij het schoolzwemmen een buitenschoolse opvang organisatie betrokken?
    - ❑ Ja
    - ❑ Nee

14. Wat is de huidige verdeling van kosten van het schoolzwemmen? Wat is volgens u de ideale verdeling van de kosten voor het schoolzwemmen?

	Huidige verdeling kosten	Ideale verdeling kosten
School	.....%	.....%
Gemeente	.....%	.....%
Ouders	.....%	.....%

15. Wat zijn de verwachtingen voor de toekomst omtrent de betrokkenheid van uw school ten aanzien van schoolzwemmen?

- ❑ Er verandert niets -> ga naar vraag 15
- ❑ Onze school gaat meer investeren in schoolzwemmen -> ga naar vraag 15
- ❑ Onze school gaat minder investeren in schoolzwemmen -> ga naar vraag 14b
- ❑ Onze school gaat schoolzwemmen afschaffen -> ga naar vraag 14c

15b. Waarom gaat uw school minder investeren in schoolzwemmen? (antwoordcategorieën zie vraag 17)
.....

15c. Waarom schaft uw school het schoolzwemmen af? (antwoordcategorieën zie vraag 17)
.....

16. Enkele stellingen over het schoolzwemmen.

	Zeer oneens	Oneens	Neutraal	Eens	Zeer eens	Geen mening, N.v.t.
Voor de kinderen van deze school is schoolzwemmen van groot belang om een zwemdiploma te halen	❑	❑	❑	❑	❑	❑
Wij zijn tevreden over de samenwerking met het zwembad bij het schoolzwemmen (*bij (zeer) oneens doorvragen over achtergrond onvrede)	❑	❑	❑	❑	❑	❑
Wij zijn tevreden over de samenwerking met de gemeente in het schoolzwemmen (*bij (zeer) oneens doorvragen over achtergrond onvrede)	❑	❑	❑	❑	❑	❑
Schoolzwemmen levert de school meer op dan het kost	❑	❑	❑	❑	❑	❑
Het kost onze school moeite om het schoolzwemmen te organiseren	❑	❑	❑	❑	❑	❑
Onze school heeft behoefte aan meer ondersteuning bij het denken of	❑	❑	❑	❑	❑	❑

vormgeven van schoolzwemmen (advies, voorbeelden)						

*** enkel voor scholen zonder schoolzwemmen ***

17. Waarom neemt uw school geen deel aan schoolzwemmen?

Geef de drie belangrijkste antwoorden

- ❑ Geen geschikt zwembad dat voldoende goed bereikbaar is
- ❑ Het kost te veel moeite om schoolzwemmen te organiseren
- ❑ Onze kinderen krijgen voldoende bewegingsonderwijs
- ❑ Schoolzwemmen gaat ten koste van andere vakken
- ❑ (Bijna) al onze leerlingen hebben al een zwemdiploma
- ❑ De school vindt dit geen taak voor het onderwijs
- ❑ De school vindt schoolzwemmen een te grote verantwoordelijkheid voor de school
- ❑ Er is geen financiering vanuit de gemeente
- ❑ De school wil hier geen eigen budget aan besteden
- ❑ Anders, namelijk. ……..

18. Heeft de school in het verleden wel meegedaan aan schoolzwemmen?

- ❑ Ja
- ❑ Nee -> ga naar vraag 18
- ❑ Weet niet

17b. Indien ja: vanaf wanneer is er geen schoolzwemmen meer?

….. jaar (schatten toegestaan)

17c. Weet u wat de reden was om met schoolzwemmen te stoppen?

Antwoordcategorieën zie vraag 16

*** einde selecties ***

19. Los van het schoolzwemmen, onderneemt uw school andere initiatieven t.a.v. zwemmen?

Meerdere antwoorden mogelijk

- ❑ Organiseert soms sportdag in zwembad
- ❑ Bezoekt bij mooi weer soms recreatiebad
- ❑ Verschuift wel eens schooltijden in verband met zwemlessen
- ❑ Is betrokken bij een zwemlesprogramma van een buitenschoolse opvangorganisatie
- ❑ Is betrokken bij lokale zwemvierdaagse
- ❑ Geeft voorlichting naar ouders over zwemveiligheid
- ❑ Anders, namelijk ….
- ❑ Nee, wij doen verder niets met het thema zwemmen

20. Wat is de afstand van uw school tot een geschikt zwembad om met de klas of school te gaan zwemmen (of waar nu het schoolzwemmen plaats vindt)?
    - ❑ 0-500 meter
    - ❑ 500-1500 meter
    - ❑ 1500-5000 meter
    - ❑ > 5000 meter

21. Bent u bereid om mee te werken aan een klein vervolgonderzoek over dit onderwerp?
    - ❑ Ja
    - ❑ Nee

Bijlage 2: Vragenlijst gemeenten

Vragenlijst gemeenten NL zwemveilig, schoolzwemmen

Deze vragenlijst gaat in op het aanbod aan schoolzwemmen op scholen en de ondersteuning daarvan door gemeenten. Onder schoolzwemmen wordt verstaan alle regelmatig terugkerende zwemactiviteiten die door een school wordt georganiseerd of waar een school actief bij betrokken is. Hier valt dus het zwemmen voor een diploma onder, maar ook een natte gymles of andere regelmatig terugkerende schoolactiviteiten in het zwembad.

Onder aan de pagina kunt u door de vragenlijst navigeren. U kunt de vragenlijst tussentijds afsluiten (door de internetbrowser af te sluiten d.m.v. het kruisje rechtsboven op uw beeldscherm). Bewaar de e-mail met de inlogmogelijkheid dan ook goed, zodat u op een later moment weer in kunt loggen en de vragenlijst af kunt maken!

Druk op de pijl naar rechts om aan de vragenlijst te beginnen.

1. Ondersteunt uw gemeente in dit schooljaar een georganiseerd onderwijsaanbod t.a.v. schoolzwemmen of biedt de gemeente zelf schoolzwemmen aan?
   - ❑ Ja
   - ❑ Nee → *door naar vraag 16*

*** vragen enkel voor gemeenten met schoolzwemmen ***

2. Sinds welk jaar ondersteunt uw gemeente schoolzwemmen of biedt de gemeente schoolzwemmen aan?

   Sinds …… (schatten toegestaan, als uw gemeente na een pauze van één of meer jaar gestopt is, gaat het om het jaar dat u weer begonnen bent)

3. Hoeveel van de scholen in uw gemeente zijn er vanuit uw gemeente betrokken bij schoolzwemmen?
   - ❑ Allemaal
   - ❑ Het merendeel
   - ❑ Ongeveer de helft
   - ❑ De minderheid

4. Wat doet uw gemeente ten aanzien van het schoolzwemmen *(meerdere antwoorden mogelijk)*?
   - ❑ De gemeente betaalt de badhuur
   - ❑ De gemeente betaalt de zwemles (zweminstructeurs)
   - ❑ De gemeente zorgt voor vervoer
   - ❑ De gemeente biedt de school een vergoeding
   - ❑ De gemeente biedt vooral voorlichting en bemiddelt
   - ❑ Anders, namelijk….

5. Wat zijn belangrijke redenen geweest om het schoolzwemmen te ondersteunen of aan te bieden? *(max. 2 antwoorden)*?

   - ❑ Initiatief vanuit de gemeenteraad
   - ❑ Initiatief vanuit de wethouder
   - ❑ Initiatief vanuit de scholen
   - ❑ Initiatief vanuit het zwembad
   - ❑ Geluiden dat de zwemvaardigheid van de kinderen in onze gemeente achteruit gaat
   - ❑ Schoolzwemmen kent binnen onze gemeente een lange traditie
   - ❑ Anders, namelijk….

6. Is het schoolzwemmen in uw gemeente erop gericht dat kinderen één of meer zwemdiploma's halen?

   - ❑ Ja -> vraag 7
   - ❑ Nee, niet expliciet, het is meer een 'natte gymles' -> vraag 8
   - ❑ Allebei, zowel gericht op behalen zwemdiploma's als 'natte gymles'/andere zwem-activiteiten (afhankelijk of kind al diploma heeft) -> vraag 7

7. Voor welke diploma leidt het schoolzwemmen dat uw gemeente ondersteunt of aanbiedt op?

   - ❑ A
   - ❑ A en B
   - ❑ A, B en C
   - ❑ Anders, nl. …
   - ❑ Weet niet

8. Voor welke groepen wordt er schoolzwemmen aangeboden op deze scholen? (meerdere antwoorden mogelijk)

   - ❑ Groep 1 (4/5-jarigen)
   - ❑ Groep 2 (5/6-jarigen)
   - ❑ Groep 3 (6/7-jarigen)
   - ❑ Groep 4 (7/8-jarigen)
   - ❑ Groep 5 (8/9-jarigen)
   - ❑ Groep 6 (9/10-jarigen)
   - ❑ Groep 7 (10/11-jarigen)
   - ❑ Groep 8 (11/12-jarigen)
   - ❑ Weet niet

9. Is het schoolzwemmen dat uw gemeente ondersteunt of aanbiedt voor de hele groep of voor leerlingen zonder zwemdiploma?

   - ❑ Voor de hele groep
   - ❑ Voor leerlingen zonder een zwemdiploma ('vangnet')
   - ❑ Weet niet

10. Hoeveel keer per week is er schoolzwemmen voor de betrokken kinderen/klassen?
    - ❑ Eens per week
    - ❑ Twee maal per week
    - ❑ Anders, namelijk……
    - ❑ Weet niet

11. Hoeveel tijd per keer staat er in het zwembad ingeroosterd voor het schoolzwemmen (zwemles of natte gymles)?
    - ❑ Half uur
    - ❑ 45 - 50 minuten
    - ❑ Uur
    - ❑ Anders, namelijk. ……
    - ❑ Weet niet

12. Hoeveel tijd staat er op school ingeroosterd voor het schoolzwemmen dat de gemeente ondersteunt, incl. vervoer van en naar school (per keer)?

    - ……. Minuten (schatting toegestaan)

    ❑ Weet niet

13. Hoeveel weken per schooljaar vindt schoolzwemmen plaats?
    Gemiddeld..... weken per schooljaar (schatten toegestaan)

14. Wat is de huidige verdeling van kosten van het schoolzwemmen? Wat is volgens u de ideale verdeling van de kosten voor het schoolzwemmen?

	Huidige verdeling kosten	Ideale verdeling kosten
School	.....%	.....%
Gemeente	.....%	.....%
Ouders	.....%	.....%

15. Wat zijn de verwachtingen voor de toekomst omtrent de betrokkenheid van uw gemeente ten aanzien van schoolzwemmen?
    - ❑ Er verandert niets -> ga naar vraag 19
    - ❑ Onze gemeente gaat meer investeren in schoolzwemmen -> ga naar vraag 15a
    - ❑ Onze gemeente gaat minder investeren in schoolzwemmen -> ga naar vraag 15b
    - ❑ Onze gemeente gaat schoolzwemmen afschaffen -> ga naar vraag 15c

15a. Waarom gaat uw gemeente meer investeren in schoolzwemmen?
.....

15b. Wat is de belangrijkste reden waarom uw gemeente minder gaat investeren in schoolzwemmen?

- ❑ Bezuinigingen
- ❑ Twijfels over rendement/toegevoegde waarde
- ❑ Scholen hebben geen interesse meer
- ❑ Zwembad heeft geen interesse meer
- ❑ Anders, nl.....

15c. Wat is de belangrijkste reden waarom uw gemeente het schoolzwemmen afschaft?

- ❑ Bezuinigingen
- ❑ Twijfels over rendement/toegevoegde waarde
- ❑ Scholen hebben geen interesse meer
- ❑ Zwembad heeft geen interesse meer
- ❑ Anders, nl.....

*** enkel voor gemeenten zonder schoolzwemmen ***

16. Heeft de gemeente in het verleden schoolzwemmen ondersteund?

- ❑ Ja
- ❑ Nee, niet dat ik weet
- ❑ Nee, nooit

Indien ja: Wat was het laatste jaar dat de gemeente schoolzwemmen ondersteunde?

….. jaar (schatten toegestaan)

17. Wat was voor uw gemeente de belangrijkste reden om schoolzwemmen niet (meer) te ondersteunen of aan te bieden *(max. 2 antwoorden)?*

- ❑ Gebrek aan financiën
- ❑ De zwemvaardigheid binnen onze gemeente ligt hoog genoeg
- ❑ Schoolzwemmen kost te veel tijd voor de scholen die ten koste gaat van andere lessen
- ❑ Rendement: het merendeel van de leerlingen haalt zijn zwemdiploma al via de zwemles
- ❑ Vanwege de verantwoordelijkheid die het met zich mee brengt
- ❑ Anders, namelijk ….

18. Overweegt de gemeente in de toekomst schoolzwemmen (weer) te gaan ondersteunen?

- ❑ Nee, in zijn geheel niet
- ❑ Eventueel op langere termijn
- ❑ Ja, op korte termijn
- ❑ Anders, namelijk ……..

*** einde selecties***

19. We zijn geïnteresseerd hoe uw gemeente aankijkt tegen de verantwoordelijkheid van de gemeente inzake zwemvaardigheid, in relatie ook tot bijvoorbeeld de verantwoordelijkheid van ouders zelf, de school of het Rijk wellicht. Als u 10 'verantwoordelijkheidspunten' mocht toedelen aan ieder van deze vier partijen voor de zwemvaardigheid van kinderen, hoeveel punten (verantwoordelijkheid) kent u dan toe aan:

	Aantal punten
❑ Ouders	…….
❑ School	…….
❑ Gemeente	…….
❑ Rijksoverheid	…….
❑ Andere partij, nl	……

20. Zijn er één of meer 'openbare' zwembaden in uw gemeente? *Openbaar wil zeggen dat de gemeente direct of indirect in het zwembad investeert of geïnvesteerd heeft (bouw, exploitatiesubsidies, eigendom gemeente etc.)*

- ❑ Ja, één
- ❑ Ja, meerdere
- ❑ Nee -> ga naar vraag 30

21. Welke situatie is in uw gemeente van toepassing? *Meer antwoorden mogelijk*

- ❑ De gemeente exploiteert een of meer 'openbare' zwembaden
- ❑ Een gemeentelijk sportbedrijf exploiteert een of meer 'openbare' zwembaden
- ❑ Een commerciële partij exploiteert een of meer 'openbare' zwembaden
- ❑ Een commerciële partij heeft een of meer openbare zwembaden in eigendom
- ❑ Anders, namelijk …

22. Beschikken deze openbare zwembaden over het Keurmerk Veilig en Schoon?

- ❑ Ja
- ❑ Ja, maar niet alle
- ❑ Nee
- ❑ Onbekend

23. Wie geven er in de openbare zwembaden zwemles? *Meer antwoorden mogelijk*

- ❑ De gemeente zelf c.q. de exploitant -> ga naar vraag 24
- ❑ Andere commerciële zwemscholen -> ga naar vraag 25
- ❑ Lokale zwemverenigingen -> ga naar vraag 25
- ❑ Overig -> ga naar vraag 25
- ❑ Onbekend -> ga naar vraag 25

24. Welk diploma ontvangen kinderen die les hebben van de gemeente c.q. de gemeentelijke exploitant?
    - ❑ Zwem ABC van NPZ | NRZ
    - ❑ Superspetters van de KNZB
    - ❑ Anders, namelijk …
    - ❑ Onbekend

25. Beschikt uw gemeente in uw ogen over voldoende badwater om zwemles te kunnen geven?
    - ❑ Ja, ruim voldoende
    - ❑ Ja, net voldoende
    - ❑ Nee, feitelijk te weinig
    - ❑ Onbekend

26. In welke mate bestaan er binnen uw gemeente wachtlijsten voor zwemles?
    - ❑ Er zijn geen wachtlijsten
    - ❑ Er zijn wachtlijsten, maar die zijn minder dan 6 maanden
    - ❑ Er zijn bij ons wachtlijsten van meer dan 6 maanden voor zwemles
    - ❑ Onbekend

27. Komt het voor dat kinderen zwemles krijgen in andere baden dan de ‘openbare’ zwembaden, zoals bij private baden (hotels bijv.) of in openbare baden in andere gemeenten?
    - ❑ Nee
    - ❑ Ja, kinderen krijgen ook zwemles in andere private baden
    - ❑ Ja, kinderen krijgen ook zwemles in openbare baden in andere gemeenten
    - ❑ Ja, kinderen krijgen zowel zwemles in andere private baden als in openbare baden in andere gemeenten.
    - ❑ Onbekend

28. Waar heeft uw gemeente het beleid inzake zwemmen en zwemvaardigheid benoemd?
    Meer antwoorden mogelijk
    - ❑ In een aparte zwemnota of zwemvisie -> ga vraag 29
    - ❑ Als onderdeel van de sportnota -> ga naar vraag 30
    - ❑ Als onderdeel van een nota of beleid op andere terreinen, namelijk … -> ga naar vraag 30
    - ❑ Onbekend

29. Van wanneer is de laatste zwemnota of zwemvisie
    - ❑ Van 2012 of later
    - ❑ Van 2011 of daarvoor
    - ❑ Onbekend

30. Bent u bereid om mee te werken aan een klein vervolgonderzoek over dit onderwerp?
    - ❑ Ja -> ga naar vraag 31
    - ❑ Nee -> ga naar vraag 32

31. Kunt u dan enkele gegevens noteren? (Uw antwoorden in deze enquête blijven anoniem)

    Voornaam……
    Achternaam……
    Email……
    Telefoon…….....

32. Als u nog vragen of opmerkingen heeft naar aanleiding van de vragenlijst dan kunt u die hieronder weergeven.

    ……
    ……

Hartelijk dank voor het invullen van de vragenlijst!

Bijlage 3: Lijst met respondenten

Hieronder staan de namen van de gemeenten en de respondent(en) van de gemeente weergegeven, die binnen dit onderzoek zijn bevraagd:

- Amsterdam	Heidi Oudejans
- Rotterdam	Rob van Ginkel, Henk van Noort
- Den Haag	Marco van Broeckhuijsen
- Utrecht	Carla Kuipers, Saskia van Meerkerk
- Venlo	Peter van Rijn
- Emmen	Arnold Brijan
- Nunspeet	Jan Carlo Bos
- Cuijk	Roel Stofmeel
- Menterwolde	Jan Blaauw

Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht | Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht
T +31 (0)30 721 02 20 | info@mulierinstituut.nl | www.mulierinstituut.nl